24ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 6606 — 29 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1907 — 5 ՐԱՄԱԶԱՆ 1325 — 12 Octobre 1907 — 24me année № 6606

«ԱՐԵՒԵԼՔ»
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ԳԱՐԵԳԻՆ ՊՈՅԱՃԵԱՆ
Կ. ՊՈԼԻՍ, ԳԱԼԱԹԻԱ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ
Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՄԱՐ ՏԱՐԵԿԱՆ 80 Ղրս.
» » ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ 45 »
ԴԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՏԱՐԵԿԱՆ 108 »
» » ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ 60 »
ՕՏԱՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՏԱՐԵԿԱՆ 25 Ֆրք.
» » » ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ 20 »
ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԵԱՒՐԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ

10 ՓԱՐԱ

ԱՐԵՒԵԼՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

آره‌ولك
ارمنیجه یومی و سیاسی غزته
صاحب امتیازی قره‌کین بویاجیان
درعلیه غلطه

"ARÉVELK"
JOURNAL ARMÉNIEN
Directeur-Propriétaire
KARÉKIN BOYADJIAN
Constple, Galata

10 PARAS

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԳՐԱԲԱՐ, ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ, ԳԱՒԱՌԱԲԱՐԱՌ

(ՆՈՐ ԼԵԶՈՒԻՆ ՍԱՀՄԱՆԵՐԸ)

Ս.

Կը ծեծուի ու կը ծեծուի լեզուական հարցը, նման երկաթի ան կտորին զոր դարբինը կրակը կը ձգէ ու չեկացնելով կը ծեծէ սալին վրայ։ Ինքն ալ կը ծեծէ, մեծ ու փոքր աչակերտներն ալ կը դարձնեն՝ կան կանի՛ եռուէ չէփ-ՃԷի, կռելով կոփելով հրաշեկ մեռաղը։ Կրկին հոց կը ձգէ կռածն, նոքա՛ն կը փչէ փուքը, դարձեալ չե՛կ-չեկ կ'առնէ կառնին տակ, սալն ու կռանը՝ ձախ թէ վարպետ հարուածներու մէջ՝ ձեւի կը բերեն անձեւ երկաթը։ Զուտ նիւթ մը չէ կրռուածը, մեռաղական բաղադրիչ մըն է զոր միաձեւ կերպանքի բերո՛ւն է բոլոր բովանդակ նպատակը արիւն քրտինք կառնուսին։

Առանց գիտական որոշ չափերով տարբեր նիւթերու բաղադրութիւն մը կազմելու՝ ուղղակ ընթացիկ չենուածանիւթը չպատրաստուիր։ երկաթը կակուղ կամ կարծր ընելու համար՝ օժանդակնիւթերուն պէտք կայ, ոգորկ օղակ մը չինելու համար զոդանիւթ անհրաժեշտ է, ոսկին իր ատիճաններուն մէջ կը յարգուի (այար իրմէ) պահանջուած քանակով պղինձ խառնելով, արծաթն իր չափով։ Ոսկին ու արծաթը չատ թանդ են, բայց իրենք իրենց մէջ առանձին՝ անզօր են բաղձալի լրումը տալու ճաշակի տէր մարդ էակին բոլոր պէտքերուն։

Մարդոց մէջ ալ չկա՞յ այս տարբերային դասակարգային խաիրը որ նաեւ իր բնական ամբողջութիւնն է։ Ժողովուրդ մը որքա՛ն ալ փոքր ըլլայ՝ բացարձակապէս դերծ չէ դասակարգային բաժանումէ. հարուստ, ունեւոր ու աղքատ դասակարգը մարդկային ընկերութեան երբեակ անբաժանելի տարրերն են. համայնք մը առանց այդ երեք որոշ կարգերուն գոյութիւն չունի։ Տիզերքի օրէնքը որոշ ու բացարձակ է, մէկը միւսով է գոյ, «մէկը մէկով՝ երկուքն Աստուծո՛վ» ըսած են դարե՛ր առաջ։

Այսպէս ալ լեզուին համար. ա՛ր լեզուն կ'ըլլայ թո՛ղ ըլլայ։ Արդեօք թարգմանիչ է ըսել թէ աբարերէնը, լաթինարէնը, ֆրանսերէնը զուտ ու հարազատ են և խոսուած մը կամ գրուած մը հարազատ արաբերէն է, կամ լաթին ու ֆրանսական լեզու. արաբերէնը առանց պարսկերէնի, պարսկերէնը առանց արաբ լեզուի՝ կատարեալ չեն ըլլար ինչպէս լաթին ու ֆրանսական լեզուները առանց իրարա՝ մերկ, անզօր լեզուամիւղեր կը մնան, կամ կենդանի լեզու մնալու տարրերը կը կորսնցնեն։ Այսպէ՛ս, կարծեմ, բոլոր լեզուներու համար։

Հետեւաբար, խոսուած կամ կենդանի լեզու մը (langue vivante) կ'ունենայ իր հիմնական նախաւորտարրը, և կը կերտուի, ներկայանալի վիճակ մը կը սատանայ իրեն անհրաժեշտ օժանդակ տարրերով։

Այս տարրերը, կամ օժանդակ մասերը, իրենց կարգին երկու աղբիւր կ'ունենան ա՛յն բնական պատճառով որ խոսող մարդուն տարբեր ասպիճանները անկամ աղդեցութիւններ կ'ընեն անոնց վրայ՝ անխուսափելի կերպով։ Այսպէս ուրեմն, կենդանի լեզու մը բաղկացած կ'ըլլայ երեք որոշ ու անկամ տարրերէ, որոնք իրենց անկամ կազմութիւնը միւսորելով մէկ ամբողջի մը ծնունդ կուտան, գոյութեան իրաւունքն ու կարողութիւնն ալ միասին դնելով։

Այն մասը, որ կենդանի լեզուին հիմնաքարը եղած է՝ կը կոչենք Գրաբար. օժանդակ տարրերէն ա՛յն մասը որ այդ լեզուին ընթացիկ նկարագիրն է ասուեր՝ Աշխարհաբար. իսկ այն երկրորդ օժանդակը, որ հո՛ղն է նախընթաց երկուքին, որ ո՛չ գրոց է ո՛չ ալ ընթացիկ, այլ համընթաց երկուքին՝ կը կոչուի Գաւառաբարբառ։

Անմիջապէս ըսեմ որ այդ երեք կարգ բարբառներն ալ անխուսափելի եղած են ու կ'ըլլան բոլոր լեզուներուն մէջ. գիրը, լեզուն ու ձայնը, երեք հզօր ազդակներն են լեզուի մը ձեւափոխումներուն։ Անոնք կը տարբերին ժամանակէ ժամանակ, շրջանէ շրջան, սերունդէ սերունդ և կը տարբերին իրենց հետ նաեւ բարբառը՝ զոր կը գրեն, կը խօսին ու կը հեգեն։ Գիր, խօսքն ու հեգը, իրենց մէջ ունին արդէն երեք տարբեր շրջաններ, որոնց ասպիճանական անցումը ունեցած կ'ըլլայ լեզու մը՝ երբ գոյութիւն ունի։

Գիրը անոր կատարելութեան շրջանը ըլլալով՝ խոսքը մէջէն ընթացքն է, և հեգը՝ նախնական, տարրական՝նը։

Ի՛նչ որ գրաւոր եղած լեզուն է՝ Գրաբարն է, ինչ որ խոսուած, լսուած, ընթացի՛կ լեզուն է՝ Աշխարհաբարն է. կը մնայ Գաւառաբարբառը՝ որ դեռ հեգող, անուս դասակարգին լեզուն է։

Այս երեք որոշ բարբառները, անկատ լեզուներ են գրեթէ, քանի որ իրենց անկատ քերականութիւնն ունին։ Գրաբարին յատուկ քերականութիւնը չյարմարիր Աշխարհաբարին, ինչպէս որ Աշխարհաբարն ալ իր քերականութիւնը կը անկէ հանդէպ Գաւառաբարբառին։ Լեզուի համաձայնական կարգը տարբեր է մէկէն միւսը, մէկը բան առաջ կը դնէ, միւսը աբրաչին, երրորդը՝ երբեմն անպէս՝ երբեմն այսպէս։ Խոսքին մասերը՝ գրաբարը կը շաբադասէ գրական կանոններով, աշխարհաբարը՝ խոսուածքին կարգովը, գաւառաբարբառը՝ երկուքին խառնուրդովը։

Կը հետեւի ուրեմն թէ՝ Գրաբարը, Աշխարհաբարը և Գաւառաբարբառը, տարբեր լեզուներ չըլլալո՛վ մէկտեղ՝ ուրոյն քերականութիւններ ունին. եթէ անկատ լեզուներ չեն կազմեր՝ բայց որոշ բարբառմըն են մէկ լեզուի մէջ, — միեւնոյնանգիրերով արտայայտուած տարբեր բարբառներ։ Մէկը միւսով չի կաշկանդուիր, մէկէն միւսը փոխառութիւն՝ ոչ թէ անհնար՝ այլ անհրաժեշտ ու անվրիպելի, և մէկն ու միւսը զիրար ապրեցնող, իրարմով միա՛ն գոյ։

Հիմա եկէք բաժնե՛ մէկը միւսէն, — միւսը՝ ոսկորէն, ըլլալիք բա՛ն է. ա՛նիկ որ ընել կը փորձեն հրապարակ նետուող ամէն գրիչներ։ Իրաւունք ունին արդեօք, կամ ո՞ր հաճաւածն է իրաւացի ու միւսն սխրատ։

Մեր մէջ Թո՛ւնդ գրաբարեան ու Թո՛ւնդ աշխարհաբարեան միայն կայ, միջին եզր բռնող՝ գրեթէ բնա՛ւ։ Լեզուական ծայրայեղութիւններու է որ ականատես կ'ըլլանք. ասի հակադեցաւ։

Աշխարհաբար լեզուին պաշտպանները, երբեմն աւելի՛ Թունդ, կը կարծեն լուծած ըլլալ լեզուական հարցը՝ կարդ մը հոլովական կամ մի միայն հոլովական ձեւերու միօրինակութիւնն ընդունելով ծայրայեղօրէն, մինչ բացարձակ այդ միօրինակութիւնը, զոր կ'որդեգրեն, տափակութեան կը տանի զիրենք ու լեզուն ալ իրենց հետ։ Գրաբարին ախոյեանները՝ բաղդատաբար՝ լուրջ են և ծայրայեղութիւն չունին մեծ մասով։ Անոնք հին լեզուին ամբոր օրէնքներուն չափ ամրուսում՝ աւելի ոգէկ կ'ըմբռնեն լեզուն, ճանչնալով անոր որոշ բաժանումները, համեմատական դիրքն ու իրաւունքները։ Պանանչին ա՛յն չէ որ գրաբար լեզուն ըլլայ ընթացիկ, խոսելի, ոչ ալ միակ ու բարձրակ գոյութիւնը՝ այլ և ընտանիքներուն համար։ Եթէ կը պատահի, — և դժբախտաբար յաճախ,—որ դիրքի տէր Աւագերէցներ այս կամ այն խեղճուկ քահանային իրաւունքը խլեն, անոր ծուխին պակը իրենք կատարելով, միւս կողմէ տուներ կան որոնք՝ իրենց աղքատիկ վիճակին պատճառով՝ առանց քահանայի կը մնան. մինչ ուներեր դասակարգի ընտանիքներ, Զատիկ, Մնունդ, քանի մը տունօրհնող քահանայի այցելութիւնը կ'ընդունին յաջորդաբար։ Տ. Սահակ Ա. քահանայ Տէր-Սարգսեանի,— որ կ'ատանապետէ ծխական մասամասնորդներուն՝ ինքնաբերաբար կերպով, նպատակայարմար կանոնագիր մը պատրաստուի, այդ կարգի դեղծումներու առաջքն առնուելու համար։ Այդ կերպով՝ թէ՝ քահանայական դասին արժանապատուութիւնը փրկուած պիտի ըլլայ և թէ ծխազուրկ կամ անծուխ քահանաներ, որոնք կէս-կուշտ կէս-անօթի կը մնան, քիչ շատ իրենք ալ պիտի նպաստուորուին։

*** Անծանօթ, աննշան մահեր կան, հանրային կարեւորութենէ բոլորովին զուրկ և աղքատիկ դասակարգին պատկանող, որոնք սակայն հարարաւոր ընթերցողներու մէջէն գտնէ մէկ-երկու հոգի կը հետաքրքրեն անպատճառ։ Այս տպաւորութիւնը ունեցայ ես ալ, իմ կարգիս, իբրև պարզ ընթերցող մը, երկուշաբթի օրուան Արեւելքի Ներքին լուրերուն է՛ն վերջը կարդալով սա երկտողը, Ցանկարծամահ խորագրին տակ.—

Կաթոլիկ-Պէշիկթաշի թրամուէյի տասնամեայ ճառներէն Պ. Մեհրդատ Պէռեան, որ Օրթագիւղի հին և ծանօթ ընտանիքի մը կը պատկաներ, շաբաթ իրիկուն, ուշ ժամանակ յանկարծամահ եղաւ իր բնակարանին մէջ։ Ամուսնացած էր և զաւակներու հայր։

Մեռնողը, ինքնին, ասկէ աւելի դիւրատակութիւն վերցնող բան մը չունէր արդարեւ և իր մահուան յանկարծական հանգամանքն էր միայն որ դէթ երկուողով մը հաղորդուելու պատրաստ արժանացուցած էր զինքը, օրուան արկածներու և մահերու շարքին մէջ։ Գանկներ ամէն օր կը մեռնին այսպէս, արհեստաւոր, գործաւոր գասակարգէ, զոր ընտանիքը միայն կուլայ։ Եւ սակայն, սովորականները (routinier) խրտչեցնել աչքս առնելով, կը փորձուիմ երկու խօսք գրել այս խեղճ ազուն մահուան առթիւ, փոքր չընելով թէ մահացողներ պիտի դանուին— «Թրամուէյի պիլէթներին վրայ ալ կը գրեն կոր»։ Ճի՛շդ է, այո՛, թրամուէյի պիլէթեր մըն էր Մեհրդատ Պէռեան, բայց պատանեկութեան օրերու ընկեր մը ու դրացի մը ինձի համար և իր ժամանակին ծանօթ ընտանիքի մը գաւակ որ տասնամեայ չաբաշ աշխատութեան համակերպած, կը հայթայթէր ընտանիքին ու զաւակներուն օրապահիկը։ Եւ օրվեհաւ այս «Օրուան Նշմարներ»ու սահմանին մէջ պզտիկ տեղ մը չէ որ կը բռնեն անձնական յիշատակները, հոս ալ պիտի քրքրեմ զանոնք. Նախ կ'արժէ ըսել թէ իր հայրը, Կարապետ աղա Պէռեան, հին օրերու դէմք մըն էր, առանձնապէս Երուսաղէմի ընդ տարի առաջուան Դատաստանական Խորհուրդին, որուն երեւումը՝ ընտանեկան շրջանակներու մէջ՝ տեսակ մը երկիւղի պատկառանք կ'ազդէր։ Թէեւ այդ Թուականին ամուսնալուծում չէր վճռեր Պատրիարքարանը։ բայց վճռուելու արտօրէքը կար միշտ։ Այսօր, Դատաստանական Խորհուրդի առանձնատեղ մը ընդհակառակը, հրճուանքով կ'ողջունուի շատ մը կիներու և այրերու կողմէ որոնք ամուսնալուծման հեռանկարներ ունին մտքերնուն մէջ։

Այս անձը իրեն սկզբունք դրած էր, թէ դպրոցը կ'ապահովէ աղաքը, թէ հոն ուրիշ բան չեն սորվիր՝ բայց եթէ անառակութիւն. ուստի ամէն տեսէն դուրս հանել չէր տար իր երկու մանչ զաւակները, որոնց «առնի վարժապետ» բռնած էր. անոնցմէ մէկը՝ սենեակին անկիւնը ծիւրեցաւ, ու միւսը՝ կրասերը՝ իր հօր մահէն ու ընտանիքին պատճառած նիւթական ձախորդութիւններէ ետք, առաւ մը յանկարծ սալայատակին վրայ գանելով ինքզինքը, հազիւ կարդալ-գրել մը սորված ու գործի կեանքին անհեղակ, հարկադրուեցաւ հանդիսաւոր առմամամաճառ ըլլալ, անօթի չմնալու համար։ Դպրոցական կեանքի օգտակարութիւնը հաստատող դէպք մըն է այս օրուն համար կը յիշեմ անցողաբար և որ կրնայ մտածել տալ այն ծնողքներուն, —եթէ երբեք կան տակաւին,— որոնք կը յամառին տանը մէջէ դատարարակել տալ իրենց զաւակները։

Բայց ինչ որ պիտի ըսեմ Մեհրդատ Պէռեանի մանկութեան օրերուն վրայ, որոնք իմ ալ մանկութեան օրերս եղած են, կը վերաբերի Թատերական կեանքի՝ որ հանրային չահեկանութիւն մը կրնայ ունենալ։ Իր հօրեղբայրը, Թովմաս Պէռեանց,—ա՛ն ալ չատնց մեռած՝ մոռցուած,— Թատրոնի սիրահար մըն էր, և հիմնադիրներէն մէկը Օրթագիւղի «Բարեսիրաց»ին որ իր կազմակերպած ներկայացումներովը այնքան նպաստեց բեմական կեանքի ու թատերական ճաշակի զարգացման, յաջորդաբար մասնակցութեան հրաւիրելով Ֆասուլեաճեան ամուսինները, Տիկին Հրաչեան,— այն ատեն սեւ գեղեցիկ աչքերով ծաղկաթ աղջիկ մը որ իր նախափորձերն ըրաւ Օրթագիւղի փոքրիկ բեմին վրայ,— Մաղաքանը, Ադամեանը և ուրիշ արուեստագէտներ որոնք եռաչն անուն ու համբաւ չահեցան։ Թովմաս Պէռեանց չիղն էր այդ մարմնին ու այդ բեմին, անոնց նորահասատ թուականին. ինք ա՛չ միայն amateur դերասան էր, մասնաւորապէս կատակերգական ճիւղին մէջ, այլ նաեւ հեղինակ ու թարգմանիչ չատ մը կատակերգութեանց. մէկէ աւելի իտալերէն գօմէտիներ հայացուցած էր, հմուտ ըլլալով այդ լեզուին, և ինքնաթիւ զաւեշաներ ալ գրած, երգախառն, որոնց մէջէն յիշատակելի է Ծեր սիրահարը, ամբողջ խնդուք ու ծիծաղ առթող կատակերգութիւն մը, տեղական-ընտանեկան կեանքէ։ «Բարեսիրաց»ի հիմնադիրներէն ու անդամներէն, իրեն հետ միւնոյն զաւեշտական ճիւղը կը մշակէր նաեւ Մովսէս Փափազեան որ կատակերգակի բնաւորութիւններ ունէր։ և երբ Պէռեանց ու Փափազեան բեմ կ'ելլէին Երկու մոռացկոտին կամ Բուլչինիլային մէջ, զանոնք։ Այդ ձուերը այն ատեն միայն կենդանի էակներու կը փոխուէին՝ երբ բեղմնաւորուած ըլլային արական սերմով։ Պ. Տըլաժ այլապէս յաջողած է կենդանի էակներ ձեռք բերել։ Բնութեան օրէնքները նուաճած և արուեստական կերպով ստեղծած է կենդանի էակներ, ձուին վրայ ներգործելով տալով պարզապէս քիմիական ազդակներ։

Գիտուն բրոֆէսէօրը իր հետազօտութիւնները կատարած է եքինոնեբու. (oursin) և ծովամայրերու պարզ ձուիկներուն վրայ։ Թրթռունները վերածելու համար այդ ձուիկները, Պ. Տըլաժ մերթեց զանոնք լուծոյթի մը մէջ, որ կը բաղկանար %ին 30 ծովա՛ ջուրէ, %ին 70 հեղուկ չաքարէ. յետոյ վրան աւելցուց 15 սանթիկրամ աղաթ և 3 խորանարդ սանթիմէթր անուշադիր՝ իւրաքանչիւր լիթրայի համար։ Ջուրիկները մասերու բաժնուեցան և Թրթռուրի կերպարանափոխութեան այլազան երեւոյթները բնական կարգով առաջ եկան։ Խիստ բազմաթիւ Թրթռուններու մեծ մասը բնայինչ եղան։ Սակայն անոնցմէ վեցը յաջողեցան կերպարանափոխութեան դանազան հանգրուաններէն անցնիլ և չորս հատը չափահասութեան վիճակին մէջ թեւակոխեցին։

Այս ապշեցուցիչ արդիւնքը, որ առաջին անգամ ըլլալով ձեռք կը բերուէր կենսաբանական կաճառի մը մէջ, Պ. Իվ Տըլաժի կողմէ Գիտութեանց Ակադեմիին հաղորդուեցաւ անցեալ շաբթու։ Թէև ատենին գրեցինք այդ նիւթին վրայ, բայց կ'արժէ որ խորաքննուի այս հրատապ խնդիրը, որ կենդանի էակներ ստեղծելու վրայ կը դառնայ։

***

Աչնան հանդարտիկ առտու մը, կ'երթամ գիտուն բրոֆէսէօրը կը գտնեմ Սօր մէջ, սեր ամառ ձմեռ կը բնակի ընդարձակ բնակարան մը, չրջապատուած ծառերով, որոնց տերեւները դեղնած են։

— Կ'ապաչեմ, Մարքնի ընթերցողներուն համար ըսէք թէ ինչպէս կրնաք այդքան հրաչալի արդիւնք մը ձեռք բերել ծովամայրերու և եքինոնեբու աբուեստական արագրութեան մէջ, և ինչ եղած է այդ չահեկան հետազօտութեանց ծագումը։

— Շատ պարզ է, կը պատասխանէ Պ. Տըլաժ։ Բոլոր այս աշխատութեանց առաջին գաղափարը յղացա գերման գիտուն մը, բրոֆէսէօր Լէպ, որ հիմա Ամերիկա քաշուած է։ Այդ գիտունը կատարեց առաջին փորձը։ Բրոֆէսէօրը դիտեց որ ազի լուծոյթի մը մէջ դրուած սպրա մը կը շարունակէր կծկումներ ունենալ երկար ժամու, մինչ պարզ ու թորուած ջուրի մէջ կամ ուրիշ տեղ դրուելուն պէս՝ չուտ կը կորսնցնէր իր կենդանութիւնը։ Ինչպէս կը տեսնէք, այդ փորձին և արուեստական բեղմնաւորութեան միջեւ մեծ անջրպետ մը կայ։ Սակայն առնուազն թեւք բերուած էր որ քլորիւրաթ օսթիմի լուծոյթը, կամ ուրիշ բառով, ազի ջուրը յատկութիւն ունէր բնախսական հիւսուածքները գրգռելու։ Փորձեր եղան՝ տեսնելու համար թէ կարելի՞ էր արուեստական կերպով բեղմնաւորել ձուերը։ Զեռք բերուած արդիւնքը այնքան գոհացուցիչ չեղաւ։ Իրարմէ բոլորովին տարբեր տեսութիւններով ջանացին բացատրել ձուերուն արուեստական բեղմնաւորութիւնը։ Այն ատեն միայն սա բոլորովին տեսական գաղափարն յղացաւ թէ բեղմնաւորութեան վարկեանին սկսեալ ձուին մէջ առաջ եկած այլազան երեւոյթներուն չարունակութիւնը արդիւնք է ձուն կազմող քոլլոիտային մարմիններու կարգ մը յաջորդական թանձրացումներուն և հալումներուն։ Արդարեւ, ձուն մը եթէ քննուի, իսկոյն կը տեսնուի որ բեղմնաւորութենէն անմիջապէս յետոյ դեղնացը չրջապատող մակ մը կը գոյանայ, հեղուկին թանձրացման չնորհիւ։ Յետոյ ուրիշ մակ մը կը լուծուի և այսպէս չարունակաբար։ Ուստի խնդիր է քիմիական կամ քիմիական ազդակներու միջոցաւ առաջ բերել այդ թանձրացումները կամ լուծումները իրենց բնական կարգով և ուղուած ատեն, ինչպէս տեղի կ'ունենայ բնականօրէն բեղմնաւորուած ձուին մէջ։ Այդպէս առաջարկուած հարց մը անկարելի պիտի ըլլար լուծել։

«Բայց կը խորհէի թէ կը բաւէ յաջորդական թանձրացումներուն և լուծումներուն առաջինը ձեռք բերել, որպէս զի միւսները բնական կարգով իրարու հետեւէ առաջ գան։ Կանխատեսութիւններս մէկ չսխալեցայ և դիւրին է բացատրութիւն մը տալ այդ մասին։ Զուն հպարաւոր դարերէ ի վեր այնքան վարժուած է կերպարանափոխութիւններ կրելու որ կը բաւէ յղութեան առաջին երեւոյթը ձեռք բերել, որպէս զի այդ այլափոխութեանց չարքը կանոնաւորաբար առաջ գայ։

«Այսպէս ալ բրի։ Ծովու ջուրին մէջ, ուր կը գտնուին եքինոսի ձուերը, թթուաւտ մը աւելցուցի որ կը թանձրանար, քիմիական փոխառարը (base) մը որ կը

ՕՐՈՒԱՆ ՆՇՄԱՐՆԵՐ

ՄՈՍԷ ՈՒ ԶԷՔԷ ՉՈՒՐԿ ԵԿԵՂԵՑԻ.— ՔԱՀԱՆԱՆԵՐՈՒՆ ԾԽԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆԸ.— ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԾՇԱՏԱԿՆԵՐ... «ՏՈՒՍԱՎԱՃԱՌԻ ՄԸ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ։

Արեւելքի մէջ հրատարակուեցաւ Մայր եկեղեցւոյ Տ. Մելքիսէդեկ քահանայի չահեկան մէկ գրուածքը ուր Սիբէնիայի Ս. Կարապետ եկեղեցիին կառուցման և յարակից պարագաներու վրայ տեղեկութիւններ հաղորդելէ ետքը, հնարաւոր քահանան կ'իմացնէ մեզի թէ Վասիլի մէկ ծովախորշին անկիւնը կրօսուած այդ փոքրիկ եկեղեցին փակուելու վիճակին հասած է և թէ ժամկոչը միայն կը շարունակէ առտուան և իրիկուան զանգահարութիւնը կատարել, դէթ իր բարեպաշտիկ զգացումներուն գոհացում տալու համար և իբր միակ ազդարար աղօթարանի մը գոյութեան։ Կրօնական ժողովն ալ իմացուց մեզի, իր որոշմանց կարգին մէջ, թէ Էյուպի եկեղեցին ա՛յ դպիր, ա՛յ մոմ և ա՛յ ձեթ ունենալուն պատճառաւ, գրեթէ փակուած վիճակի մէջ կը դանուի։ դէթ արարողութիւն չի կատարուիր։ Այսչափ ծանր գործ մըն էր ուրեմն մեր հոգեւորականներուն համար, քիչ մը ձեթ ու մոմ հայթայթել այդ գիւղական անշուք եկեղեցիին և խնդրել Պաարիարքարանէն որ երկու դպիր կարգէ։ Երբ գաւառի աղքատ անկիւններէ այս տեսակ տեղեկութիւններ կը հասնին, իսկոյն կը մտզադրենք Առաջնորդը թէ ինչո՞ւ դարման մը չի խարիր եկեղեցիին չգաւորութեան և կը Թողու որ տեղացիները զրկուին կրօնային պաշտամունքներու հոգեւոր մխիթարութենէն։ Հապա ինչ ըսել Մարաքաղաքին մէջ ինքնաբերաբար փակուող այս երեկ եկեղեցիներուն համար, ուր գնէ կիրակի և ասն օրերը կարելի է մէյմէկ քահանայ զրկել՝ պատարագելու։ Բայց մեր քահանայ Հայրերը աւելի կարեւոր զբաղում մը ունին այս միջոցիս,—ծուխերու բաշխման խնդիրը։ Եւ իրօք, թէ՝ բարոյական-հոգեւորական տեսակէտով և թէ՝ մանաւանդ նիւթական տեսակէտով ուշադրութեան արժանի հարց մըն է «ծխատիրութիւնը» ա՛յ միայն քահանաներուն՝ այլ և ընտանիքներուն համար։ Եթէ կը պատահի, — և դժբախտաբար յաճախ,—որ դիրքի տէր Աւագերէցներ այս կամ այն խեղճուկ քահանային իրաւունքը խլեն, անոր ծուխին պակը իրենք կատարելով, միւս կողմէ տուներ կան որոնք՝ իրենց աղքատիկ վիճակին պատճառով՝ առանց քահանայի կը մնան. մինչ ուներեր դասակարգի ընտանիքներ, Զատիկ, Մնունդ, քանի մը տունօրհնող քահանայի այցելութիւնը կ'ընդունին յաջորդաբար։ Տ. Սահակ Ա. քահանայ Տէր-Սարգսեանի,— որ կ'ատանապետէ ծխական մասամասնորդներուն՝ ինքնաբերաբար կերպով, նպատակայարմար կանոնագիր մը պատրաստուի, այդ կարգի դեղծումներու առաջքն առնուելու համար։ Այդ կերպով՝ թէ՝ քահանայական դասին արժանապատուութիւնը փրկուած պիտի ըլլայ և թէ ծխազուրկ կամ անծուխ քահանաներ, որոնք կէս-կուշտ կէս-անօթի կը մնան, քիչ շատ իրենք ալ պիտի նպաստուորուին։

*** Անծանօթ, աննշան մահեր կան, հանրային կարեւորութենէ բոլորովին զուրկ և աղքատիկ դասակարգին պատկանող, որոնք սակայն հարարաւոր ընթերցողներու մէջէն գտնէ մէկ-երկու հոգի կը հետաքրքրեն անպատճառ։ Այս տպաւորութիւնը ունեցայ ես ալ, իմ կարգիս, իբրև պարզ ընթերցող մը, երկուշաբթի օրուան Արեւելքի Ներքին լուրերուն է՛ն վերջը կարդալով սա երկտողը, Ցանկարծամահ խորագրին տակ.—

Կաթոլիկ-Պէշիկթաշի թրամուէյի տասնամեայ ճառներէն Պ. Մեհրդատ Պէռեան, որ Օրթագիւղի հին և ծանօթ ընտանիքի մը կը պատկաներ, շաբաթ իրիկուն, ուշ ժամանակ յանկարծամահ եղաւ իր բնակարանին մէջ։ Ամուսնացած էր և զաւակներու հայր։

Մեռնողը, ինքնին, ասկէ աւելի դիւրատակութիւն վերցնող բան մը չունէր արդարեւ և իր մահուան յանկարծական հանգամանքն էր միայն որ դէթ երկտողով մը հաղորդուելու պատրաստ արժանացուցած էր զինքը, օրուան արկածներու և մահերու շարքին մէջ։ Գանկներ ամէն օր կը մեռնին այսպէս, արհեստաւոր, գործաւոր գասակարգէ, զոր ընտանիքը միայն կուլայ։ Եւ սակայն, սովորականները (routinier) խրտչեցնել աչքս առնելով, կը փորձուիմ երկու խօսք գրել այս խեղճ ազուն մահուան առթիւ, փոքր չընելով թէ մահացողներ պիտի դանուին— «Թրամուէյի պիլէթներին վրայ ալ կը գրեն կոր»։ Ճի՛շդ է, այո՛, թրամուէյի պիլէթեր մըն էր Մեհրդատ Պէռեան, բայց պատանեկութեան օրերու ընկեր մը ու դրացի մը ինձի համար և իր ժամանակին ծանօթ ընտանիքի մը գաւակ որ տասնամեայ չաբաշ աշխատութեան համակերպած, կը հայթայթէր ընտանիքին ու զաւակներուն օրապահիկը։ Եւ օրվեհաւ այս «Օրուան Նշմարներ»ու սահմանին մէջ պզտիկ տեղ մը չէ որ կը բռնեն անձնական յիշատակները, հոս ալ պիտի քրքրեմ զանոնք. Նախ կ'արժէ ըսել թէ իր հայրը, Կարապետ աղա Պէռեան, հին օրերու դէմք մըն էր, առանձնապէս Երուսաղէմի ընդ տարի առաջուան Դատաստանական Խորհուրդին, որուն երեւումը՝ ընտանեկան շրջանակներու մէջ՝ տեսակ մը երկիւղի պատկառանք կ'ազդէր։ Թէեւ այդ Թուականին ամուսնալուծում չէր վճռեր Պատրիարքարանը։ բայց վճռուելու արտօրէքը կար միշտ։ Այսօր, Դատաստանական Խորհուրդի առանձնատեղ մը ընդհակառակը, հրճուանքով կ'ողջունուի շատ մը կիներու և այրերու կողմէ որոնք ամուսնալուծման հեռանկարներ ունին մտքերնուն մէջ։

Այս անձը իրեն սկզբունք դրած էր, թէ դպրոցը կ'ապահովէ աղաքը, թէ հոն ուրիշ բան չեն սորվիր՝ բայց եթէ անառակութիւն. ուստի ամէն տեսէն դուրս հանել չէր տար իր երկու մանչ զաւակները, որոնց «առնի վարժապետ» բռնած էր. անոնցմէ մէկը՝ սենեակին անկիւնը ծիւրեցաւ, ու միւսը՝ կրասերը՝ իր հօր մահէն ու ընտանիքին պատճառած նիւթական ձախորդութիւններէ ետք, առաւ մը յանկարծ սալայատակին վրայ գանելով ինքզինքը, հազիւ կարդալ-գրել մը սորված ու գործի կեանքին անհեղակ, հարկադրուեցաւ հանդիսաւոր առմամամաճառ ըլլալ, անօթի չմնալու համար։ Դպրոցական կեանքի օգտակարութիւնը հաստատող դէպք մըն է այս օրուն համար կը յիշեմ անցողաբար և որ կրնայ մտածել տալ այն ծնողքներուն, —եթէ երբեք կան տակաւին,— որոնք կը յամառին տանը մէջէն դասատարակել տալ իրենց զաւակները։

Բայց ինչ որ պիտի ըսեմ Մեհրդատ Պէռեանի մանկութեան օրերուն վրայ, որոնք իմ ալ մանկութեան օրերս եղած են, կը վերաբերի Թատերական կեանքի՝ որ հանրային չահեկանութիւն մը կրնայ ունենալ։ Իր հօրեղբայրը, Թովմաս Պէռեանց,—ա՛ն ալ չատնց մեռած՝ մոռցուած,— Թատրոնի սիրահար մըն էր, և հիմնադիրներէն մէկը Օրթագիւղի «Բարեսիրաց»ին որ իր կազմակերպած ներկայացումներովը այնքան նպաստեց բեմական կեանքի ու թատերական ճաշակի զարգացման, յաջորդաբար մասնակցութեան հրաւիրելով Ֆասուլեաճեան ամուսինները, Տիկին Հրաչեան,— այն ատեն սեւ գեղեցիկ աչքերով ծաղկաթ աղջիկ մը որ իր նախափորձերն ըրաւ Օրթագիւղի փոքրիկ բեմին վրայ,— Մաղաքանը, Ադամեանը և ուրիշ արուեստագէտներ որոնք հաչէն անուն ու համբաւ չահեցան։ Թովմաս Պէռեանց չիղն էր այդ մարմնին ու այդ բեմին, անոնց նորահասատ թուականին. ինք ա՛չ միայն amateur դերասան էր, մասնաւորապէս կատակերգական ճիւղին մէջ, այլ նաեւ հեղինակ ու թարգմանիչ չատ մը կատակերգութեանց. մէկէ աւելի իտալերէն գօմէտիներ հայացուցած էր, հմուտ ըլլալով այդ լեզուին, և ինքնաթիւ զաւեշտներ ալ գրած, երգախառն, որոնց մէջէն յիշատակելի է Ծեր սիրահարը, ամբողջ խնդուք ու ծիծաղ առթող կատակերգութիւն մը, տեղական-ընտանեկան կեանքէ։ «Բարեսիրաց»ի հիմնադիրներէն ու անդամներէն, իրեն հետ միւնոյն զաւեշտական ճիւղը կը մշակէր նաեւ Մովսէս Փափազեան որ կատակերգակի բնաւորութիւններ ունէր։ և երբ Պէռեանց ու Փափազեան բեմ կ'ելլէին Երկու մոռացկոտին կամ Բուլչինիլային մէջ, մինչեւ չատնց մեռած՝ մոռցուած,— Թատրոնի սիրահար մըն էր, և հիմնադիրներէն մէկը Օրթագիւղի «Բարեսիրաց»ին որ իր կազմակերպած ներկայացումներովը այնքան նպաստեց բեմական կեանքի ու թատերական ճաշակի զարգացման, յաջորդաբար մասնակցութեան հրաւիրելով Ֆասուլեաճեան ամուսինները, Տիկին Հրաչեան,— այն ատեն սեւ գեղեցիկ աչքերով ծաղկաթ աղջիկ մը որ իր նախափորձերն ըրաւ Օրթագիւղի փոքրիկ բեմին վրայ,— Մաղաքանը, Ադամեանը և ուրիշ արուեստագէտներ որոնք հաչէն անուն ու համբաւ չահեցան։ Թովմաս Պէռեանց չիղն էր այդ մարմնին ու այդ բեմին, անոնց նորահասատ թուականին. ինք ա՛չ միայն amateur դերասան էր, մասնաւորապէս կատակերգական ճիւղին մէջ, այլ նաեւ հեղինակ ու թարգմանիչ չատ մը կատակերգութեանց. մէ

լուծէր դանոնք։ Քանի մը ամիս առաջ երեւան հանեցի որ նախընտրելի էր ադամ գործածել, իբր թանձրացուցիչ ու լուծիչ՝ ձուերու բեղմնաւորման համար։

«Արտակարգ արդիւնքներ առաջ եկան։ Վերջին հինգ տարիներու միջոցին Ռօսքովի քիմիական աշխատանոցին մէջ մէկ քանի բեղմնաւորուած ձուեր միայն ձեռք բերած էի, մինչ յունիս ամիսէն ի վեր՝ բեղմնաւորուած հազարաւոր ձուեր ունիմ։ Թրթռուններուն մեծ մասը կը մեռնին, որոնցմէ չորսը միայն չափահասութեան վիճակին մէջ թեւակոխած են։ Առաջին անգամն է որ կարելի եղաւ եքինոսի մը զարգացումը տեսնել։ Շատ դժուար է եքինոսի մը բուծանումը։ Տարւոյն մէջ հարիւր միլիոնաւոր ձուեր կը ծնին, սակայն քիչ թուով եքինոս կայ։ Զուերը մեծ մասամբ չատ շուտ կը մեռնին։ Հիմա քսան գտնուած եքինոսները մէկ միլիմէթր տրամագիծ ունին։ Կառաքում է իրենց կազմութիւնը։ Զորրորդը, մեռած, կրցի մանրամասնօրէն քննել։ Վեց հպէլիք ունէր, մինչ բնական եքինոսները հինգ հատ միայն ունին։

«Այս առանձնայատկութիւնը, կ'ըսէ Պ. Տըլաժ, իր քիմիական ծագումին արդիւնքն է անշուշտ։»

* * *

Կը մնար սա խնդիրը լուսաբանել թէ փոքրի ենթարկուած ձուերը արդէն իսկ բեղմնաւորուած չէին։

— Այդ առարկութիւնը եւս ալ ըրի առաջին անգամ, պատասխանեց Պ. Տըլաժ։ Այդ սխալէն խուսափելու համար, իմ փորձերուս ծառայող եքինոսները անձրեւի ջուրով լուացի։ Մակերեսին կառչած արական սերմերը կը փճանան, երբ անձրեւի ջուրի մէջ դրուին։ Ցետոյ ծովու ամլացուած ջուրի մէջ ընկղմեցին եքինոսները։ Նաև հակաթթու մը ալ եւ կատարեցի այնպիսի եքինոսներ գործածելով, որոնք լուացուած ու ընկղմուած էին ծովու ամլացուած ջուրի մէջ։ Մինչ առաջին խումբին ձուերը արուեստական կերպով բեղմնաւորուած էին, վերջին խումբին ձուերը ամբողջ վիճակի մէջ կը գտնուէին։

Բրոֆէսէօր Տըլաժի հարցուցի թէ իր մեթոդը չէ՞ կրնար ընդհանրացնել և թէ արուեստական բեղմնաւորութիւնը կենդանական ցերդ տեսակներու համար ալ չէ՞ կարելի իրագործել։

— Մինչեւ ցարդ կենդանական մէկ քանի տեսակներու վրայ չեմ փորձած այդ մեթոդը։ Սակայն տեսականապէս ոչ և դժուարութիւն չկայ։ Կենդանական ուրիշ տեսակներէ աւելի սանրաւորներուն համար դժուար է։ Առաջիկայ ուղեցի խորացընել այն պատճառները, որոնք մեռնելու սահմանուած բջիջի մը մէջ կեանքի մը ծնունդը առաջ կը բերեն։ Տակաւին չատ մը կէտեր մութի մէջ կը մնան, զորս կը յուսամ լուսաբանել։

Թարգմ. Զ. ՆԵՄՅԷ (Մարկ)

ԼՈՒՍԱՒԵՆԸ

Անգլիոյ մէջ մեր դրացին լուսինը, որ 500-1000 միլիոն տարիներ առաջ մեր երկրագնդին մէկ մասն էր, և անհաւատալորէն բաժնուած է անկէ կ'ըսեն, դարերէ ի վեր առարկայ եղած է մեր հետազօտութեանց, վասն զի երկնային մարմիններուն մէջ ամէնէն աւելի մեզի մօտաւորն ան է։ Շատ հաւանական է որ հետազօտութեան համար համեմատաբար այնչափ նպաստաւոր իր դիրքէն կարելի ըլլայ նախ և առաջ իրմով մտնել տիեզերքի անիմանալի գաղտնիքներուն մէջ։ Լուսինի վրայ կատարուած քննութեամբ բաւական արդիւնք ձեռք բերուած է թէեւ, բայց մարդս դարձեալ կրցած չէ գոհացնել իր հետաքրքրութիւնը, տեսնելով որ առջի օրուան ճշմարիտ կարծածը երէկ վարկած մը և այսօր ալ տխալ մը կը ճանչցուի։ Ինչութեան համար գործածուած գործիքներուն կատարելագործութիւնը, ինչպէս նաև գիտուններուն աշխատութեան բաժանումը հիանալի արդիւնքներ տրած են։ Տարի. Տ. Միւլլէր վերջերս հրատարակած Հին եւ նոր տեղեկութիւններ լուսնին վրայ անուն գրքին մէջ բաւական հետաքրքրական յայտնութիւններ կ'ընէ։

Հին ժամանակներէ ի վեր խնդիր էր թէ խորհող էակներ կան կամ կրնան բնակիլ լուսնին մէջ։ Վերջերս տեղի ունեցած քննութիւններ լուսեցին այդ խնդիրը։ Առաջ՝ այսինքն մէլիոնաւոր տարիներ առաջ, կարելի է որ լուսինը բնակիչ ունեցած ըլլար, բայց հիմա ապահովաբար առանկ բան չկայ իր վրայ։ Լուսվիկ կիւնթէր կ'ըսէ որ «Թէպէտ ապացուցուած չէ դեռ թէ կենդանի էակներ չկան լուսնի վրայ, և թէ չատ հաւանական է որ ոչ միայն լուսնին, այլ և երկնային ամէն մարմիններու վրայ ալ բնակիչներ գտնուին, վասն զի պատճառ մը չկայ ցուցնող թէ միայն երկրագնդին վերապահուած ըլլայ այդպիսի առանձնաշնորհում մը, բայց եթէ կենդանի արարածներ գտնուին իսկ երկնային հեռաւոր մարմիններուն վրայ, ասոնք երկրագնդին վրայ գտնուած չնչաւորներուն մէկ կամ աւելի բնաւորներու նմանը կամ բարեփոխուածները չեն, այլ բոլորովին տարբեր և այդ մոլորակներուն յարմար էակներ են որ հոն կը բնակին։» Մենք, մարդիկս, ի սկզբանէ ի վեր հետաքրքրուած ենք գիտնալու թէ լուսնի վրայ մարդկային էակներ կա՞ն թէ ոչ։ Հին ժամանակի անձեր ալ կը կարծէին թէ երկնային մարմինները, ինչպէս նաև լուսինը, բնակելի են. այս ենթադրութիւնը միջին դարու ինչպէս նաև նոր ժամանակներու մէջ ունեցած է իր կուսակիցները։ Շէյքսպէր ջրանցքներ և գետեր կը տեսնէ լուսնին վրայ, զորս լուսնին բնակիչները չիմացած կամ բացածը ըլլան արուեստագիտական նպաստներու համար։ Կուրիթնիքէն լուսնի սկաւառակին ճիւղ մէջտեղը տեսած է մեծ քաղաք մը, գրեթէ զուգահեռական պողոտաներով և հակայ մէջտեղի մթնոլորտի չգոյութեան պատճառաբերուած ճառագայթները չատ զօրաւոր կը ներգործեն։ Բայց և այնպէս չի կրնար լուսնային երկրատեսակ գիտերուան միջոցին լուսնի պաղած մակերեսը աստիճանել այնպէս, որ հոն գտնուած սառը հալի։ Ապա լուսնային յաջորդ գիշերուան մէջ, օդի չգոյութեան պատճառաբերութիւնը անկրպեսին մէջ կը տարածուի և Թերեւս կ'իջնէ մինչեւ — 250° աստիճանի։

Այսպիսի պարագաներու մէջ կարելի չէ լուսնային օդի վրայ խօսիլ։ Լուսնի բնակիչ մը ենթակայ է, կամ նուազագոյն ժամանակամիջոցներու մէջ, բարեխառնութեան փոփոխութեանց և լուսաւորման փոփոխման։ Երկրագնդին բնակիչներէն մին եթէ լուսնի վրայ փոխադրուի, հոն չի կրնար գտնել մշուշ, ամպ, անձրեւ, հով, մրրիկ, փոթորիկ, կապոյտ երկինք, արշալոյս, վերջալոյս, ձիրանն, օդի աղդեցութենէ յառաջ եկած ապականութիւն, ժանտ հոտ, աւազակոյտ, բարեբեր հող, հողային խաւեր եւն. եւն., այլ ընդհակառակը լուսնային գիշերներու և լուսնային ցորեկներու բարեխառնութեան կիրչ փոփոխութեանց բուռն ազդեցութեանց պիտի ենթարկուի, լուսնի փեռեկուած ժայռերուն և օդի չգոյութեան հետեւանքով երկար տեւող մեղմօրական յանկարծակի երեւոյթներուն սուր փայլին մէջ։

Դիտէք, լուսնի վրայ փոխադրուած մեր երկրացի բնակիչն ինչպէս պիտի երեւնայ երկրիս իրեն դարձած սկաւառակին մակերեսը։ Լուսնի բնակիչ մը պիտի տեսնէ երկնային մարմինները, համատեղութիւնները, այնպէս ինչպէս կ'երեւին մեզ երկրագնիս վրայէն, և մոլորակներն ալ պիտի տեսնուին միեւնոյն մեծութեամբ և գրեթէ միեւնոյն դիրքով։ Բայց երկնից լուսաւորները երեսուն անգամ աւելի ծանր պիտի դառնան լուսնոյ բեւեռին շուրջը։ և որովհետեւ լուսնին վրայ ոչ օդ կայ, ոչ փոշի և հետեւապէս ոչ ալ կապոյտ երկինք, լուսնի բնակիչները ցորեկ առեն ալ պիտի տեսնեն երկնից լուսաւոր մարմինները։ Լուսնին՝ մեր երկրագնդին դարձած կողմին բնակիչները, երկրագնիս սկաւառակը միշտ պիտի տեսնեն լուսնի երկինքին մէջ, սկաւառակ մը որ 13½ անգամ աւելի մեծ է մեր տեսած լուսնի սկաւառակէն և 13 անգամ աւելի մեծ՝ արեւու սկաւառակէն։ Ինչպէս մենք կը տեսնենք լուսինը իր տարբեր փուլերուն մէջ, լուսնի բնակիչներն ալ երկրագնիս սկաւառակը պիտի տեսնեն, իբրեւ նոր երկիր (նոր լուսնի պէս), առաջին քառորդը (երկրի), լրումն երկրի, վերջին քառորդ երկրի։ Երկրագնիս մեծ սկաւառակը, լուսնի բնակիչներուն առջեւ յանախ պիտի ծածկէ արեւը, չատ յանախ դէպ պիտի ըլլան արեւու խաւարումներ, ամպեալ երկրագնիս մթնոլորտի մէջ ընդ մերթ պիտի ծածկեն երկրագնիս մակերեսին գնացող մասերը։ Լուսնին՝ մեր երկրագնիս դարձող կողմին հակառակ մասին մէջ գտնուող բնակիչները երբեք չպիտի տեսնեն բնաւ մեր երկրին սկաւառակը։ Դէլլեր կ'ըսէ թէ Ափրիկէն մարդկային դլխու մը ձեւով պիտի երեւնայ լուսնի բնակիչներուն։ ու Եւրոպան ալ՝ երկայն քղանցքներ հագնող և համբոյրի համար ծռած աղջկան մը պէս։ Հարաւային Ամերիկան պիտի երեւի անոնց գանգակի մը ձեւով, որ նուանի մը (կդրոնական Ամերիկա) կախուած սատ անդ կը տատանի, և որուն ուռը, այսինքն լեզուն ալ Բազիլեանեան է։

Լուսինը անկենդան է։ Այն տեղէն ի վեր որ ստեղգէտները կատարելագործեալ հեռադիտակներ ունին, այն տեղէն ի վեր որ Ամերիկացիք քաղաքներու փոյլին և գոլորշիներէն դերձ, բարձրլեռներու վրայ դիտարաններ հաստատին, որոնց մաքուր ու պայծառ մթնոլորտը կարելի ըրած է խուզարկութեանց մասին այնպիսի մանրամասնութիւններ ճշդել, զորս անկարելի էր ընել առաջ։ Ռէմպրիճի մէջ Հարվարտ համալսարանը 7000 ոտք բարձր լերան մը վրայ ստեղգիական լաւագոյն հեռադիտակներով դիտարան մը հաստատած է, ուրկէ չատ պայծառ կ'երեւայ լուսինը։ Համբաւաւոր աստեղգէտ Ուիլիամ Բիքրինկ այդ դիտարանէն կրցաւ մանրամասն քննութիւններ ընել լուսնին վրայ, և ասոնց արդիւնքին կարելի եղաւ հեռացնել թէ լուսինը մեռեալ երկնային մարմին մը չէ։

Մէլէրէ ի վեր այլեւս տարակոյս չմնաց թէ այսօր լուսնի մակերեսին վրայ որ և է փոփոխութիւն եղած չէ. և բոլոր աստեղգէտներու համաձայնքն են թէ լուսնի վրայի հրաբուխները որ ժամանակաւ մեծ դեր խաղացած են, այսօր կորուսած են իրենց կարեւորութիւնը։ Բայց Բիքրինկ կ'ըսէ թէ վերջացած չեն ասոնք։ Բնական է ընդունիլ թէ լուսինն ալ ունի երկրիս ունեցածին նման հանքեր և քիմիական նիւթեր, եթէ ընդունինք թէ լուսինը երկրիս մէկ մասն է։ Իսկ հաւանական չէ և տարակուսելի է թէ գործարանաւոր էակներ, տունկեր և կենդանիներ ըլլան լուսնի վրայ։ Անկարելի է որ լուսնի վրայ գտնուած բաները մեր տունկերուն և կենդանիներուն նմանին, որոնք օդի և ջուրի պէտք ունին, և ուրկէ զրկուած պիտի ըլլային լուսնի վրայ։

Լուսնի վրայ կեանք կա՞յ թէ ոչ. ասիկա ի սկզբանէ ի վեր անլոյծ մնացած խնդիր մըն է զոր յառաջ բերած են աստեղգէտներէն ոմանք։ Լաւագոյն է վերջացնել յօդուածս Կիւնդէրի սա խօսքերով։ «Դիտենք թէ մեր դրացին երկնային մարմին մըն է առանց ջուրի և օդի, չոր ու լերկ ժայռի զանգուած մը, որուն վրայ մեր ըմբռնմամբ ո՛չ բոյս, ոչ կեանք և ոչ ո և է շարժում կայ, այլ յաւիտենական հանդարտութիւն և գերեզմանային լռութիւն մը կը տիրէ։ Բայց դիտենք նաև թէ միշտ այսպէս եղած չէր։ Թերեւս ինքն իր մէջ կեանք մը ունեցած է և փառաւոր անցեալ մը եւ այժմ դուրս եղած է բնակելի աշխարհներու կարգէն։

ՄԵՆՆԱՑ

ԱՌՏՆԻՆ ՖՈՒՏԱՏԵՍՏ

Լեմօնը օրերով թարմ պահելու միջոցն է պաղ ջուրով լեցուն հողէ ամանի մը մէջ դնել զայն։ Միայն թէ 3—4 օրը անգամ մը փոխելու է ջուրը։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԼԱ ՀԷԻ ԴԵՍՊԱՆԱԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Թուականի Թղթակիցը երկուշաբթի օրուան թուականով հետեւեալը կը գրէ Լա Հէյեն.

Առաջին յանձնաժողովը այսօր ալ շարունակեց անգլեւամերիկեան ծրագրին վիճաբանութիւնը՝ պարաւորիչ իրաւարարութեան վրայ։ Արժանթինի, Նիքարակուայի, Կոլոմբիայի և Վենեցուէլայի պատուիրակները, որոնք չաբաթ օրուան նիստին բացակայ էին, հաւանութիւն յայտնեցին առաջին յօդուածին՝ պարաւորիչ իրաւարարութեան սկզբունքին նկատմամբ, և յանձնաժողովին հետքարկեցին, որով մեծամասնութիւնը 34 ձայնի բարձրացաւ։ Ցետոյ նկատողութեան առնուեցան այն պարագաները, ուր այդ սկզբունքը պիտի գործադրուի։ Առաջին նիստին յանձնաժողովը քուէարկեց 16 գ յօդուածը, որ կ'ընդունի թէ երկրի մը անկախութեան, պատուոյն և կենսական չահերուն վերապահումը կրնայ զանազան պարագաներու մէջ մէկ կողմ թողուիլ։ Բուէարկութեան արդիւնքը եղաւ 29 թեր, 9 դէմ և 2 ձեռնպահ։ Դէմ քուէ տուին Գերմանիա, Աւստրիա, Պելճիքա, Զուիցերիա, Չին, Ցունաստան և Ռումանիա։ Ճարտն ու Լիւքսէնպուրկ ձեռնպահ մնացին։ 16 դ յօդուածը կը պարունակէ պարաւորիչ իրաւարարութեան պարագաներու ցուցակը։ Նախնակուած են ութ պարագաներ, որոնք քննիչ յանձնաժողովին մէջ մեծամասնութիւն չահեցան։ յետոյ կուգան համամասար մեծամասնութիւն չահողները։ Պ. աը Մարդէնս յայտարարեց թէ Ռուսիա առաջիններէն մէկ հատը միայն պիտի քուէարկէ՝ այսինքն ռնաններու համար դրամական հաւաքումներ։ իսկ միւսներուն համար ձեռնպահ պիտի մնայ՝ իր պայմանագրութեանց մէջ զայնս նշանակած չըլլալուն համար։ Մանգամանն ամերիկեան պատուիրակ Պ. Բորդէրի առաջարկութեան ի նպաստ պիտի քուէարկէ՝ պայմանաւորեալ պարագերու մասին՝ պայմանով որ թէ՝ առաջին և թէ երկրորդ պարագաներուն մէջ միաձայնութիւն ձեռք բերուի։ Ճարտնի պատուիրակ Պ. Զուլցութի կը յայտարարէ թէ Պ. Բորդէրի այդ առաջարկութիւնը այն առնն միայն պիտի քուէարկէ, երբ մասնաւոր պայմանագրութեան մը առարկայ ըլլայ։ Ցետոյ զատ զատ քուէի դրուեցան պարտաւորիչ իրաւարարութեան ութ պարագաները։ Առաջին եօթը հատին համար՝ այսինքն աղքատ հիւանդներու փոխադրմամբ ձրի օգնութիւն, աչխատաւորներու միջազգային պաշտպանութիւն, ծովի վրայ ընդհանրութիւններու առաջքը առնելու միջոցներ, կրիտ. ու չափ, նաւերու տարողութիւն, մեռած նաւաստիներու վարձքը ու յայտարարութիւնը, երբ երկու կողմերէն հաւաղման սկզբունքը ընդունուի՝ վնասի համար դրամական հաւաղումի պահանջում, կատարեալ քուէարկութիւնը սա արդիւնքը ունեցաւ.— 30 այո՛, 9 ո՛չ և 4 ձեռնպահ։ Ընդդիմադիրները անոնք էին որ հակառակ քուէ տուին 16 գ յօդուածին։ Ձեռնպահ մնացողներն են Ճարտն, Լիւքսէնպուրկ, Ռուսիա և Սեւ Լեռ։ Ութերորդ պարագային համար, որ կը վերաբերի գրական ու արուեստագիտական գործերու պաշտպանութեանը, Դոմինիկանի կոմսը յայտարարեց թէ Իտալիա ձեռնպահ պիտի մնայ, վասն զի իր կարծիքով այդ խնդիրները տեղական դատարաններու ձեռնհասութեանը կը պատկանին և ոչ թէ իրաւարարական դատարանի մը։ Բուէարկութեան արդիւնքը եղաւ 25 թեր, 9 դէմ և 9 ձեռնպահ։ Միւս պարագաները, որոնք համեմատական մեծամասնութիւն մը չունեցան՝ քննիչ յանձնաժողովին մէջ, քուէարկութեան չդրուեցան, որով ցուցակին մէջ պիտի չնշանակուին։ 16 դ յօդուածին քուէարկութիւնը սա արդիւնքը ունեցաւ.—30 այո՛, 9 ո՛չ և 5 ձեռնպահ։ Իտալիոյ պատուիրակ Դորնիէլլի կոմսը, յայտարարելէ յետոյ թէ ընդունուած պարագաները բաւական կարեւոր չի նկատեր, ձեռնպահ մնաց։ 16 ե յօդուածը, որուն համաձայն պայմանագրութեան բրոթոքոլ մը պիտի կցուի՝ թուող պայմանագիր տերութեանց միջեւ. առանց վերապահութեան իրաւարարութեան առարկայ ըլլալիք միւս կէտերը՝ փոխադարձութեան պայմանով, ընդունուեցաւ 8ի և 5 ձեռնպահի դէմ 31 ձայնով։ Զուիցերիա նպաստաւոր քուէ տուաւ, սակայն միաձայնութիւն գոյանալու պայմանով։ 16 զ յօդուածը կը վերաբերի իրաւարարական վճիռներու մինչև յարաբերութեանց և օրէնսդրական տրամադրութեանց, ինչպէս նաեւ իւրաքանչիւր երկրի տեղական դատարաններու վճիռներուն։ Պ. Ասէր յայտարարեց թէ Հոլանտա չի հաւանիր այդ յօդուածին այն տրամադրութեան որ գլխաւոր խնդիր մը մասնակի և տարտամ կերպով կը կարգադրէ։ կարծիք յայտնեց թէ այդ յօդուածը ընդունի և խնդիրը ապագային վերապահուի։ Ցանձնաժողովը միաձայնութեամբ համակարծիք գտնուեցաւ։ Կէսօրէն եօթի նիստին մէջ 16 ի, 16 ը և 16 թ յօդուածները, գործելու եղանակին նկատմամբ, ընդունուեցան, և 16 ժ յօդուածը որ կը վերաբերի իրաւարարութեան, ընդունուեցաւ 25 ձայնով, 8ի և 9 ձեռնպահի դէմ։ Իսկ 16 ժա յօդուածը, որ իրաւարարութիւնը չի տարածեր իւրաքանչիւր տերութեան երկրին դուրս եղած պարագաներու համար՝ ի մէջ այլոց այն տեղերու մէջ ուր օտարականները մասնաւոր իրաւասութիւն մը ունին, ընդունեցաւ 36 ձայնով, ընդդէմ 2 և 5 5 ձեռնպահի։ Այդ յօդուածին պահպանման համար նպաստաւոր քուէ տուին Անգլիա ու Ցունաստան։ 16 ժբ յօդուածը, վաւերացմանց մասին, առանց քուէի ընդունուեցաւ՝ սա պայմանով որ պարաւորիչ իրաւարարութեան ծրագրին տրամադրութիւնները մասնաւոր պայմանագրութիւն մը պիտի կազմեն, փոխանակ 1899ի պայմանագրութեան մէջ մտցուելու։ 16 ժգ և վերջին յօդուածը, որ պայմանագրութիւնը դադրած հռչակելու պարագային կը վերաբերի, առանց քուէի ընդունուեցաւ։ Ծրագրին ամբողջութիւնը քուէարկուեցաւ 31 ձայնով, ընդդէմ 9ի և 3 ձեռնպահի։ Ընդդիմադիրները նախորդ քուէարկութեանց մէջ անմասնաւոր քուէ տուող միեւնոյն պատուիրակներն էին, սա տարբերութեամբ որ Չին նպաստաւոր քուէ տուաւ՝ 16 ժա յօդուածը ջնջուելուն հետեւանքով. իսկ Սեւ Լեռ հակառակ քուէ տուաւ։ Ճարտն, Իսպանիա ու Լիւքսէնպուրկ ձեռնպահ մնացին։ Վիճաբանութիւնը շարունակուեցաւ 1899ի պայմանագրութեան վրայ՝ միջազգային վէճերու խաղաղ կարգադրութեանը մասին։ յաջորդաբար բոլոր յօդուածները ընդունուեցան։ Այս ընդունելութիւնը առանց քուէի կատարուեցաւ, բացի 48դ յօդուածէն, որուն քուէարկութեան արդիւնքը եղաւ 33 այո՛, 7 ո՛չ և 3 ձեռնպահ։ 1899ի պայմանագրութեան նախկին 27դ յօդուածն է որ տէրութեանց բարեկամական աջակցութեանը կը վերաբերի՝ սպանանալից պարագաներու, սակայն փոփոխութեան մը ենթարկուեցաւ, Բերուի պատուիրակին առաջարկութեան ընդունելութեամբը, որ Լա Հէյի դիւանին փոխանցումի դեր մը կուտայ՝ իրաւարարութիւն առաջ բերելու համար։ Բարեփոխեալ պայմանագրութեան ամբողջութիւնը — բացի պարաւորիչ իրաւարարութեան ծրագրէն— 44 քուէարկութիւններու միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ։ Դեւսպանախորհուրդը չորեքշաբթի օրը լիագումար նիստ պիտի գումարէ՝ քուէարկելու ընդհանուր ակնարկներու դեղեցման և երկրորդ յանձնաժողովին կողմէ պատրաստուած ծովային պայմանագրութեան ծրագիրները։ Դրեթէ ստոյգ կ'երեւայ թէ Դեսպանախորհուրդին տրամադրութիւնները այս չաբթու առարկին և պայմանագրութիւնները յառաջիկայ չաբթու առաջ գրուին։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ՄԻՍՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ

Ուայնկդրէնի դիւանագիտական և նաւային շրջանակներուն մէջ զրոյց կայ թէ ամերիկեան զրահաւորները, Խաղաղականի մէջ պատրաստեալ կառարելու պատուն, Գերմանիա նաւաբաժին մը պիտի ղրկէ՝ բարեկամական այցելութիւն տալու Ադլանտեանի ամերիկեան եղերքներուն։ Գերմանի այդ նաւաբաժինը պիտի գտնուի Բրուտիոյ Հայրիկիս իշխանին հրամանատարութեանը տակ։ Այսու հանդերձ Ուայնիկդենի գերման դեսպան Պ. ֆոն Շդէրնպուրկ կը յայտարարէ թէ ինք բնաւ տեղեկութիւն չունի որ իր կառավարութիւնը այդ տեսակ մտադրութիւն մը ունեցած ըլլայ։ Այս յայտարարութեանց հակառակ, ընդհանուր հաւաքը այն է թէ չատ կարելի է որ Գերմանիոյ կայսրը նաւարաժին մը ղրկէ՝ աւելի եւս ապացուցանելու իր հիմնական մեծ բարեկամութիւնը ամերիկեան կառավարութեան նկատմամբ։

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ

Երկուշաբթի առաջին օրն է Լոնտոնի միջնաքաղաքին արհեստակցութեան կողմէ Բարիզի քաղաքապետութեան Խորհուրդին նախագահին ու անդամներուն համար սարքուած հանդէսներուն։ Առաուն ֆրանսացի հիւրերը այցելեցին Լոնտոնի արքունիներու շուկաները։ Շքեղապէս զարդարուած վրանի մը տակ նախաճաշ մը տրուեցաւ։ Բաժակներ պարպուեցան Թագաւորին, Ֆրանսայի և սիրալիր համաձայնութեան համար։ Կէս օրէն եօթը պատրաստուեցաւ միջնաքաղաքին մէջ։ Դիւները Լոնտոնի քաղաքապետութեան պաշտօնարանին հանդէսներու չքեղ սրահին մէջ վեց հարիւր հոգինոց սեղան մը տրուեցաւ լորդ-քաղաքապետին կողմէ։ Այս վերջինը ճառ մը խօսեցաւ, որ չատ ծափահարուեցաւ։ Ցայտնեց թէ երկու քաղաքներու քաղաքապետութեանց կողմէ փոխանակուած այցելութիւններու կամրարձրեն երկու երկիրները միացնող կապերը։ Բարիզի քաղաքապետութեան Խորհուրդին նախագահ Պ. Անոթ Լիւֆէվրիրը բառերով միեւնոյն բաղձանքը յայտնեց։ բաւ թէ Բարիզ վաւերացուցած է քաղաքապետական համաձայնութիւնը, ինչպէս Ծրանսա վաւերացուցած էր սիրալիր համաձայնութիւնը և թէ երկուքն ալ բացարձակ ու տեւական բարեկամութեան փափաքող են։ Լոնտոնի ֆըրանսական դեսպան Պ. Բոլ Բանդոն յայտարարեց թէ Անգլիոյ ու Ֆրանսայի միջեւ եղբունի թիւրիմացութեանց յաջորդող տեւական բարեկամութեան հաստատման պատմական իրողութեան մէջ Լոնտոնի միջնաքաղաքը խիստ կարեւոր դեր մը կատարած է։ Այս ճառը բուռն ծափահարութիւններով ողջունուեցաւ։

ՎԱՏԻԿԱՆ

Պապը Պոլոնիոյի արքեպիսկոպոս կարգեց Վատիկանի արտաքին գործոց քարտուղարի օգնական մսնսինեօր Բիէզան։ Այս անուանումը, բոլորովին անակնկալ, բուռն տպաւորութիւն մը գործեց Հռոմի մէջ։ Շատերը այդ պարագային մէջ կը տեսնեն կրօնական նոր գաղափարներուն դէմ Վատիկանի անմիպատ տրամադրութիւնները, իբրեւ չարունակութիւն պապական վերջին կնդակին։ Մոնսնիեօր Բիէզա, թէեւ խստութեամբ դատելու կուգակից չէ, բայց կրօնական նոր գաղափարներու դէմ է հանդուրժամիտ կերպով։ Իր անուանումը, իբրեւ յաջորդ Սվամբա կարտինալին, որ պաշտպան մըն էր կրօնական նոր գաղափարներու, խիստ նշանակալից է։ Դիտելի պարագայ մը կայ թէ այդ գաղափարներու հետեւողներուն կեդրոնն է Պոլոնիոն։ Նաեւ թէ Վատիկան ատոնց կազմակերպութիւնը մերժած է և ճիշդ այս օրերս խնդիր եղած է խիստ միջոցներ ձեռք առնել ատոնց դէմ։

ՀԱՅԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Գերմանիոյ մէջ հայի գիրը ընդհանուր կերպով ոչնչ։ Պրէյնի մէջ գարիէ պատրաստուած և 1500 կիլոմետր հեռը, որ անցեալ տարի 34 սանտիմ էր, այս տարի 49 սանտիմի պիտի վաճառուի։ Սպիտակ հայ չկայ կամ գրեթէ չկայ, որով անոր գիրը յայտնի չէ։ Պրէմի հայագործները գիրերը չեն բարձրացուցած, սակայն 1500 կիլոմէն 200 կիլոմ պակասեցուցած են կշիռը։ Պրէսլաուի, Գլօթէնի և Սիլէզիոյ մէջ հային գիրը հարիւրին 10-11 համեմատութեամբ աղած է։

ՉԱՆԱՉԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՇԽԱՐՀԱՅՍ ԱՄԷՆԷՆ ԴԺՈՒԱԽՏ ԿԻՆԸ Նիւ-Եորքի մէջ Ռէյճինա կոլոնէր անուն օրիորդն է։ 1905ին, իրեկուն մը, քնացած ատեն սենեակին առաստաղը փլաւ և օրիորդը փլատակներուն տակ մնաց։ Տան միւս բնակիչները ճամբորդութեան մէջ գտնուելով, աղջիկը երեք օր առանց օգնութեան մնաց այդպէս։ Ապա հիւանդանոց տարին զինքը։ Բժշկուհիներ եկան, դուրս եկաւ այցելելու համար իր քրոջ։ Թրամուէյ հեծած ատեն վար ինկաւ և սրունքը կոտրեցաւ։ Անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրեցին զայն վերստին։ Այս անգամ ալ բժշկուհիով, դուրս եկաւ և կառք մը նստաւ տուն դառնալու համար։ Կառքին ձիերը օդմսպիլէ մը խրտչելով սկսան սրարշաւ ընթանալ ու այդ միջոցին կառքը հեռագրի սիւնի մը զարնուելով ջարդափշուր եղաւ։ Օրիորդ կոլանէր ուղեղային ցաշնաց մը ունենալով երրորդ անգամ հիւանդանոց վերադարձաւ։ Իր հիւանդութեան միջոցին սը-նանկացաւ այն պանքան ուր յանձնած էր իր փոքրիկ խնայողութիւնները. այնպէս որ օրիորդը կառաքելապէս աղքատ մնալով, տան մը մէջ աղախին եղաւ։ Օր մը տիրուհին մարած գաւազան դայն անկողնին վրայ պառկած. ածխային կազ դուրս եկած էր խողովակներէն և Ռէյճինա գրեթէ մօտ էր խեղդուելու։ Չորրորդ անգամ ըլլալով, հիւանդանոց դրկուեցաւ։ Բժշկուհէն եկաք դերձակուհիի մը քով մտաւ և առաջին օրուան մէջ պղնձէ մեծ սեղ մը մտաւ մտաւ։ Արիւնը թունաւորուեցաւ ու վերջին հիւանդանոցի մէջ դարձանուելու սպասուեցաւ, ուր սխալմամբ դեղը ներքին դորձածելու դեղը ներքին դորձածելով վնասուած էր։ Բայց ասոնք այնչափ մեծ բաներ չէն սա հետեւեալ դէպքին առջեւ։— Դժբախտ ապրիլիք հաղիւ դուրս եկած էր հիւանդանոցէն, երբ հանրային քարոյականի հսկող պաշտօնեան ձերբակալեց զայն «փողոցին մէջ անվայել ընթացքի մէջ գտնուելուն համար։» (Ամբաստանութեան անհիմն ըլլալը հաստատուեցաւ ապա)։ Օր. Ռէյճինա էր այս վերջին դժբախտութեան մէջ յուսահատելով լավասիտ առաւ և փորձեց անձնասպանութիւն ըլլալ, բայց հիշդ ժամանակին ազատեցին զինքը։ Որովհետեւ Ամերիկայի մէջ անձնասպանութիւնը պատժելի յանցանք մըն է, վերստին ձերբակալուեցաւ։ Կնիներու բանը դրին զինքը, ուր բարձր տեղէ մը, դիպուածով մը վար ինկաւ։

ԵՐԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ԱԶԳՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄԱԶԵՐՈՒՆ Վ.ԳԱԾ. — Բարիզի գիտական թերթ մը կը գրէ։— «Շատոնց ի վեր դիտուած է թէ երաժշտութիւնը մեծ ազդեցութիւն ունի մարդերու ոգեաց վրայ։ Այս կը ցուցնէ թէ հիմնաւոր է այն պատճառը, որով զանազան թերթերու մէջ երաժշտագէտներու գաղափարը սովորութիւն է Ապալօվի նախանձը շարժելու։ Չափ երկար մտաբերով ցուցնել։ Հանմատեցէք Բախիսիի, Լիցի, Բաստէրվօքի և Լնի մարդերը։ կ'երեւի թէ ապացուցած է թէ ջուրակը և սոր նման աղուոր նուագարանները չատ նպաստաւոր ներգործութիւն մը կ'ունեն մարդերու ոգեաց վրայ, մինչդեռ մեռաղէ փողական նուագարանները, ընդհակառակ, մարդը ոչնչացնելու ազդեցութիւն ունին, այնպէս որ այդպիսի նուագարան մը ածողին գլուխը մէկ քանի տարուան մէջ գնդամաղի գունդի մը պէս լերկ վիճակ մը կ'առնէ։ Միւս կողմէ փորձառութիւնը կը ապացնէ թէ փայտէ փղողական նուագարանները ո՛չ նպաստաւոր և ոչ ալ վնասակար ազդեցութիւն ունին մարդերու ոգեաց վրայ։ Վերոյիշեալ հանդէսին մէջ լսուած չէ թէ դաշնակն ինչ ազդեցութիւն ունի, բայց ասչափ յայտնի է թէ դաշնակի վրայ զարնուած կասիներ կան որոնք մարդը կը ցուցնեցնեն, և ոչ թէ դաշնակը զարնողին այլ ակամայ ունկնդրին։

ՀԱՅԱԶԳԻ ԿԱՏՈՒՈՒ ԽՆԴՐԱՆՔ ՄԸ. —Լոնտոնէն գրուած նամակ մը կը քաղենք։— Անցեալ չաբթուս տեղական Թերթի մը մէջ առեւտրական երեւելի ասն մը կողմէ հետեւեալ ազդը հրատարակուած էր։

«Հաղար կատու կը փնտռուի գաղթական ազգարակի մը համար, ուր մուկերը մեծ ասեր կը գործեն։ Պատրաստ ենք ամէն մէկ առողջ կատուի համար 20 շիլին վճարել։ Սեպտ. 25ին, ժամը 2-4 Ռէյնիլի կայարանին մէջ մեր ներկայացուցիչը պիտի ընդունի ներկայացուած կատուները։» Սեպտ. 25ին, որոշուած ժամէն չատ առաջ՝, այսինքն կէս օրէն երկու ժամ առաջ տղայ մը՝ դամբիւղի մը մէջ երկու կատու դրած կայարանապետին ներկայանալով ըսաւ. «Կատու ծախու

յաջորդեցին կառուցարարձ ուրիշ անձեր, ապա կարգան հանող ամէն կառաքարձ մնուցիկ, զամբիւղի կամ վանդակաուտիի մէջ դրուած կառուներ կը բերէր, այնպէս որ ժամ 2ին երկու հարիւր կառաս պատրաստ կար կայարանին մէջ, ժամ 3ին ասոնց թիւը հասաւ 400ի ու պանդոք բերող անձերը չէին ուզեր հեռանալ առանց իրենց կառուներու փոխարէնն առանալու, ամէն օր պնդելով թէ իր կառուն միւսներէն աւելի առողջ ու օրսորդ էր։ Աղմկալից տեսարանը չարաբնակեց մինչեւ իրիկուն երբ կառուներուն տէրերը վերջապէս հասկնալով թէ խաբուած էին, թող տուին իրենց կառուները որոնք փողոցներուն մէջ, շաբաթէ հարածուելով, տուներու բաց պատուհաններէն ներս ցատկեցին պանդոկներուն և վաճառատուներուն մէջ խուժեցին և ընդհանուր խուճապ մը յառաջ եկաւ։ Լոգարին հրատարակած ծանուցման մէջ յիշուած առեւտրական տունը թէեւ գործէն տեղեկութիւն չունէր, բայց սիրաշեցաւ պատասխանել անվերջանալի հարցումներու։

ՇԵՐՔԷՆ ՀՈՒՐԵՐ

ՍԻԼՎԱՄԼԸՔԻ արարողութիւնը տեղի ունեցաւ երէկ Համիթիէ մզկիթին մէջ։ Վեհ. Սուլթանը կէս օրին նոյն մզկիթը գնաց փառաւոր հանդէսով և ուրբաթի աղօթքը կատարելէ ետքը Կայս. Պալատ դարձաւ։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ.— Էրզրումի Նահանգին կուսակալ անուանուեցաւ Պաղատաթի Նահանգին նախկին կուսակալ Ապտիւլվէհապ փաշա։

ՊՈՏԱԿԱՆ Խորհուրդին նախագահ Սայիտ փաշա հիւանդ ըլլալով, Վեհ. Սուլթանը բարեհաճեցաւ երէկ կայս. Պալատան երկրորդ քարտուղար ու սենեկապետ Իզզէդդ փաշան և յեսոյ դէր-ենդապետ բրիգիէրօր Պիր պէյը զրկելով Ն. Վսեմութեան ապարանքը, Նչան Թաշ, որպիսութիւնը հարցնել ապա։ Սայիտ փաշա, կայս. այս բարձր հոգածութեան առթիւ բարեմաղթութիւններ ըրաւ Վեհ. Սուլթանին համար։ Ն. Վսեմութեան առողջական վիճակը զգալի կերպով բարւոքած է։

ԿԱՀԵՏ. ՇՆՈՐՀ.— Կայս. Իրաւէ մը հրամայեց օրինական քանակութենէն աւելի ամաթոչակ յատկացնել ընտանիքներուն երկու տասնապատնեաներ և երեք զինուորներու, որոնք աւազակներու հալածման համար կատարուած ընդհարումներու առեն մեռած են։

ԱՄԲԻԿԵՏԱՆ դեսպան Պ. Լէյլման, ինչպէս ծանուցինք, երէկ ընտանիքին հետ արձակուրդով Բարիզ ուղեւորեցաւ Արեւելեան Ճեպընթացով՝ տեսնելու իր փեսան որ հիւանդ է։

— Կայս. Պալատան կողմէ Խարիճիէի արարողական Մարէտտին պէյ և Բ. Դրան կողմէ ալ Մեծ-Եպարքոսին ու արտաքին գործոց նախարարին Թարգմանները Սիրքէճիի կայարանը երթալով, ողջերի մաղթեցին։

— Ամերիկեան դեսպանատան պաշտօնեաները, Անգլիոյ դեսպան Սըր Նիքոլաս Օ'Բրնոր և ուրիշներ Սիրքէճիէի կայարանը երթալով ողջերի մաղթեցին։

ՕՍՄ. ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ. — Նաւային քանոնիկնդ սպաներ և եօթանասունվեց նաւաստիներ, առջի իրիկունը, եւրոպական կառախուսմբով Գերմանիա ուղեւորեցան՝ Կ. Պոլիս բերելու Քիլի մէջ Կայս. կառավարութեան հաշոյն չենուած երկու թորիիլանաւ-յածանորակներ։

ԱՌՈՒՄԱՆԵՐՈՒ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ. — Ինչպէս յայտնի է, գնդապետ Հասան Իզզէթ ու Ֆէյզի պէյերը և հարիւրապետ Ճէմիլ Միւնիր պէյ Ռումանիա զրկուեցան՝ տեղւոյն ռազմափորձերուն ներկայ գտնուելու համար։ Այդ ռազմափորձերը անցեալ չաբաթ օր աւարտեցան և նոյն օրուան գիւղերը Կարոլ թագաւորը երկու հարիւր հոգինոց սեղան մը տուաւ։ Բէօսթէնճէի մէջ։ Հայկերոյթին վայրը մասնաւորապէս շնուած ընդարձակ «բաւիյեան» մըն էր՝ չքեղապէս զարդարուած և էլեկտրական գոյնզգոյն լամպարներով լուսաւորուած։ Սեղանին կը նախագահէր Ռումանիոյ թագաւորը։ Ներկայ էին քաղաքային ու զինուորական պաշտօնատարներ և օտար տէրութեանց զինուորական կցորդները, որոնց մէջ կը գտնուէին գընդապետ Հասան Իզզէդ ու Ֆէյզի պէյերը, հարիւրապետ Ճէմիլ Միւնիր պէյ և Պուքրէշի օսմ. դեսպանատան զինուորական կցորդ գնդապետ Շեվքէդ պէյ։ Կարոլ թագաւորը բանախօսութիւն մը արտասանելով ռազմափորձերուն կատարման համար գոհունակութիւն յայտնեց։ Պատերազմական նախարար Ավէրէսքօ զօրավարն ալ ռազմափորձերու մասին բացատրութիւններ տուաւ։ Յետոյ Պուքրէշի օսմ. դեսպանատան զինուորական կցորդ գնդապետ Շեվքէդ պէյ, իբրեւ երեց անդամը զինուորական կցորդներու, պատերազմական նախարարին պատասխանելով, գնահատեց ռազմափորձերու առեն ռումանական զինուորներուն ցոյց տուած ճարտարութիւնը. յետոյ բարեմաղթութիւններ ըրաւ Կարոլ թագաւորին համար։ Սեղանէն ետքը թագաւորը ու հրաւիրեալները Թրեան չոգենաւը գացին, ուր երեկոյթ մը սարքուած էր։ Օսմ. սպաները, միւս զինուորական կցորդներուն հետ, երկուշաբթի Բէօսթէնճէէն Պուքրէշ դարձան։ Օսմ. սպաները այցելեցին Ռումանիոյ մայրաքաղաքին նշանաւոր վայրերը և զինուորական հատատութիւնները։ Հինգշաբթի կէսօրին պատերազմական նախարար Ավէրէսքօ զօրավարը սեղան մը տուաւ, որուն ներկայ գտնուեցան նաեւ օսմ. սպաները։ Գիշերը օսմ. զինուորական կցորդ գնդապետ Շեվքէդ պէյ Ավէրէսքօ զօրավարին ի պատիւ սեղան մը տուաւ օսմ. սպաներուն ընտանեկան մէջ։

ԱՌՈՂՋԱԳՈՒՇԱԿԱՆ Խորհուրդը թէև խորհրդակցութիւն կը կատարէ նոյն վարչութեան պաշտօնեաներուն ամսաթոչակներուն վրայ հարիւրին քսանչինգ յաւելում մը ընելու, բայց այդ մասին վերջնական որոշում մը որուած չէ տակաւին։

ՄԱՀ Պ. ՌՈՒԼԻՈ.— Ֆրանսական դեսպանատան նախորդ առաջին Թարգման Պ. Ռուլ, որ հիւանդ էր, երէկ իրիկուն մեռաւ ֆրանսական հիւանդանոցին մէջ։ Մարմինը, այսօր, նոյն հիւանդանոցէն ֆրանսական դեսպանատունը փոխադրուելով, յուղարկաւորութիւնը վաղը պիտի կատարուի։

—Օսմ. Պանքային ընդհանուր Տնօրէն Պ. Տէփէս, երէկ իրիկուն, Պ. Ռուլի մահուան առթիւ ցաւակցական այցելութիւն տուաւ դեսպան Պ. Բոնթէմպի։

ԱՆԳԼԻԱՅԻ դեսպանատան նախորդ առաջին Թարգման Պ. Լէմպ, որ Սելանիկի անգլիական ընդհանուր հիւպատոս կարգուած ըլլալով իր նոր պաշտօնատեղին գացած էր, շաբաթ մը Կ. Պոլիս պիտի դառնայ և իր անձնական գործերը կարգադրէլէ յետոյ, ընտանիքով նորէն Սելանիկ պիտի ուղեւորի։

ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՆԵՐ.—Անգլիական Աւլոնոթ չոգենաւը, երէկ առաւ, Պիրէոնէն Կ. Պոլիս ժամանեց՝ հարիւր վաթսուն զբօսաշրջիկներով։ Աւլոնոթ, վաղը, կէս օրէն ետքը, Վերին Վոսֆորի մէջ պատյա մը կատարելէ ետքը, Իզմիր պիտի ուղեւորի։

Կ. ՊՈԼՍՈՅ պուլկարական գործակալութեան երկրորդ քարտուղար կարգուեցաւ Բարիզի պուլկարական գործակալութեան երկրորդ քարտուղար Պ. Զամբրով։

ՅՈՒՆԱՐԻՆ լրագիրները կ'ըսեն թէ Յունաց Պատրիարքարանին ծանուցուեր է պաշտօնէ դադրեցնել Մաքրիքէօյի յունական վարժարանին Տնօրէն Բիցորուլոն՝ կարգ մը անպատշաճ արարքներուն հետեւանքով։

ՄԻՔԵՐԿՐԱՆՆԵՐ մէջ, անցեալ շաբաթ գիշեր, բուռն փոթորիկ մը կը սիրէր, որով չատ մը նաւեր մեծամեծ դժուարութեանց ենթարկուեր են։ Աւստրիական Քասդորհ չոգենաւը, փոթորիկին հետեւանքով, չէ կրցեր Սաքզրի նաւահանգիստը մտնել։

ՊԱՐՍԻՑ դեսպան Միրզա Ռիզա խան, որ զբօսական պատճի համար Մեծ Կղզի գացած էր, երէկ Պոլիս վերադարձաւ։

ՀԵԼԼԵՆԱԿԱՆ դեսպան Պ. Կրիբրիս արձակուրդ առացած ըլլալով, մէկ քանի օրէն Կ. Պոլսէն պիտի մեկնի։

ՄԻՏԻԼԻՆԻՆ կը գրեն թէ օգոստոս ամսուն օգերը նպաստաւոր էին ձիթենիներուն համար։ Օդերու տատանումը և մէկ քանի անգամ տեղացած անձրեւներ՝ մեծապէս նպաստեր են ձիթապտուղներու հասունցման։ Կ'ենթադրուի թէ այս տարուան բերքը նախորդ տարուանին հաւասար պիտի ըլլայ։ Այս տարուան ձէթի արտադրութիւնը մէկ միլիոն օքսայէն աւելի կ'ենթադրուի։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻՈՅ միջև կնքուած առեւտրական նոր դաշնադրութիւնը մինչեւ որ վաւերանայ, առաջուան դաշնադրութիւնը երեք ամիս եւս գործադրելի պիտի ըլլայ։

ՍՍԸՊՈՒՈՅ կառավարութիւնը խնդրած էր կայս. կառավարութենէն որ Սերպայէն օսմ. երկիրները ներածուած անասոյց համար սերպ անասնաբոյժերու կողմէ տրուած վկայականները բաւական նկատուին։ Կայս. կառավարութիւնը ընդունեց այդ խնդիրքը։

ԶԱՆԶԱՊԱՐԻ Էմիրը՝ Սէյիտ Ալի պէն Համուտ, որ Վիեննա կը գտնուէր, Բարիզ ուղեւորեր է։

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մէջ չորեքշաբթի օրը ժամասիաէ երկու դէպքեր պատահեր են։

ՊԱՇԱՐԱԼՈՏ.—Այս միջոցիս Գոնեայի, Այտընի ու Պրուսայի նահանգաց մէջ պաճարատ երեւան ելած ըլլալով, անասուններու, հանքերու և երկրագործական նախարարութիւնը առաջարկած է, այդ անտը բոլորովին անհետացնելու և անասնոց կորստեան առաջքը առնելու համար, քննիչ անասնաբոյժ մը պաշտօնի կոչել, որուն կեդրոնը Այտընի մէջ ըլլայ և վերոգրեալ նահանգներն ալ երթայ։ Ջեռնհաս պաշտօնարանը պատասխանեց նոյն նախարարութեան թէ աւելի լաւ է նոյն տեղերու անասնաբոյժերուն թիւը, եթէ անբաւական է, աւելցնել, և այդ կերպով պահարախտին առաջքը առնել։

ԻԶՄԻՐԻ մէջ սեպտեմբեր 25ին 2546 1/2 բեռ թուղ ծախսեր է՝ կենդրոնը 73էն 150 դրուշի։ Նաև 5000 պարկ առանց կռնակի չամիչ՝ օքսան 2 1/2էն 7 1/2 դրուշի։ Պարտատու կայ 20,000 պարկ։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ Ռըզանլըքի չրկայարանին մէջ որթալուտ երեւան եկեր է։

ՆՈՐ ՏԵՍԱԿ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ — Իզմիրի մէջ անցեալ օր տարօրինակ գողութիւն մը կատարուեցաւ։ Կարգ մը գողեր փորձեր են քանի մը տաներու դուռներուն առջեւ գտնուած մայմարէ սեմերը քակել, սակայն բաւական աշխատելէ ետքը առաջ եղեր է, որով չեն յաջողած։

ԱՄՈՒՍԵՆԱԿԱՆ ԿԵՍԱՆՔԻՆ.— Պոլսոյ Շէէր Էմինի Թաղը բնակող Սարքիս անուն մարդ մը կը ծախսէր իր կնոջ չտնած դրամները՝ զօրս ձեռք կը բերէր լուսաւորութեամբ և տուներու մէջ աշխատելով։ Սարքիս, երէկ, նորէն դրամ ուզեց կնոջմէն, սակայն խեղճը չունէր։ տակէ կուիս մը ծագեցաւ։ Սարքիս փայտով մը կնոջ գլխուն զարնելով վիրաւորեց։ Ոստիկանութիւնը իմանալով ձերբակալեց Սարքիս։

ԹԱԹԱՎԼԱՑԻ մէջ անցեալ գիշեր Եէրասիմոս անուն մարդ մը Տիմիդրի անուն անձը վիրաւորած էր՝ աղջիկներու հետ սիրաբանութիւն ընելուն համար Տիմիդրի կողմէ եղած դիտողութեանց հետեւանքով։ Տիմիդրի մեռաւ հիւանդանոցին մէջ։

ՊԻՕՇԻՒՐՑԻԼԻՒ մէջ Տիկին Վիրժինի Լաեանի ծովեզերեայ տունը գողեր մտնելով զանազան արծաթեղէններ գողցան։

ՀԸԴՍԼԱ.—Երէկ առաւ Պէօյլուքտէրէ Մաքրիզ չուկային Տամաբ փողոցին մէջ Միքրօ անուն սուղակի մը ընտանիքին ընական տունէն հրդեհ ծագելով, թէ՛ այդ տունը և թէ Տիմիդրիի ու Դարատան Սդամագի տունները այրեցան։ Հրդեհ ծագած տունը 400 ոսկի ապահովագրուած էր։ Կրակը առաջ եկած էր Աստուածածնայ պատկերի մը առջեւ վառուած կանթեղէն։

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՍԱՔՍՈՆԻՈՅ ՄԱՔՍ ԻՇԽԱՆԸ

Սաքսոնիոյ Թագաւորին եղբայրը, իշխան Մաքս, որ հոգեւորական կարգ ունի և աստուածաբանութեան ուսուցչապետի (professeur) տիզաս, երէկ Ս. Պատրիարք Հօր բնակարանը երթալով՝ այցելեց Ն. Սրբազնութեան և ընդունուեցաւ արժանավայել պատուով։ Իշխանը մասնաւորապէս հմաւտ է Արեւելեան Եկեղեցիներուն կազմակերպութեան ու ծիսապատարագութեանց, որոնցմով կը հետաքրքրուի, և Ս. Պատրիարք Հօր հետ իր խօսակցութիւնը գլխաւորաբար այդ նիւթերուն վրայ դարձաւ։ Ն. Բարձրութիւնը փափագ յայտնած է ներկայ գտնուելու՝ վաղն առաւօտ Սամաթիոյ Ս. Դէորգ եկեղեցիին մէջ Ս. Պատրիարք Հօր մատուցանելիք Պատարագին, որմէ ետք պիտի այցելէ այդ եկեղեցիին զանազան մասերը։

*** Պարոն իշխանը այս առաւօտ ժամ 4ին այցելեց Դալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին։ Ս. Պատրիարք Հօր կարգադրութեամբ, Պատրիարքարանի բարապան մը բերաւ, Օթէլ աը Լոնտր երթալով, առաջնորդեց Ն. Բարձրութիւնը եկեղեցի, ուր դիմաւորուեցաւ քարոզիչ Տ. Բարգէն Ծ. Վ.ի և Խնամակալութեան անդամ Յակոբ էֆ. Յակոբեան՝ կողմէ։ Իշխանը առաջնորդուեցաւ առաջին ու յարակից մասերը զօրս հետաքրքրութեամբ դիտեց։ Տ. Բարգէն Վ. մեր Տնօրէնէն և եկեղեցական արարողութեանց վրայ կարգ մը բացատրութիւններ տուաւ։

Հետաքրքրական է աւելցնել թէ, Մաքս իշխանը հմաւտ է հայերէն լեզուի և կը խօսի Ոսկեդարեան գրաբարով, հատիկ հատիկ արտասանութեամբ։ Դալաթիոյ քարոզիչն եւս, — ինչպէս երէկ Ս. Պատրիարք Հայրը, — հարկադրուեցաւ ինքն ալ դրաբար խօսիլ, ի պատիւ բարձրատիճան հիւրին։ Մաքս իշխանը հաւիւ 35 տարեկան, չիկմօրաւս ու կայտառ երեւոյթով համակրելի երիտասարդ մըն է, միջահասակ։ Հայերէն լեզուն սորված է մէկ տարուան մէջ և մասնաւորապէս ուսումնասիրած է եկեղեցական հին գրչագիրները։ այցելած է շատ մը վանքեր՝ Կովկասի կողմերը, նոյնպէս Երուսաղեմի Ս. Յակոբեանց վանքը, ուր տեսակցած է Տ. Յարութիւն Ս. Պատրիարքին հետ, և Ս. քաղաքին բոլոր ուխտատեղիները։

Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիէն ելլելով, իշխանը առաջնորդուեցաւ Դալաթիոյ մատենադարանը ուր բաւական ժամանակ մնաց և աչքէ անցուց գրչագիր աւետարաններ ու զանազան ձեռագիրներ։ Յետոյ այցելեց Կեդր. վարժարանը։

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ Ս. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆ Ի ՏԱՐԷՆՏ
(Բ. Թղթակցութիւն)

Ն. Ս. Օծութիւնը որքան ալ յոգնած էր ամբողջ ութը ժամուան ճամբորդութենէ մը, սիրայօժար ընդունեց բոլոր իրեն ներկայացողները։ Թաղ. Խորհրդոյ, Հոգաբարձութեան անդամները, ուսուցչական խումբը առանձին առանձին ներկայացան։ Յաջորդ օրը, երեքշաբթի, (սեպտեմբեր 11) Վեհ. Կայսեր ծննդեան Տարեդարձը ըլլալով՝ մասնաւոր հրաւիրագիր զրկուած էր Ն. Ս. Օծութեան՝ ներկայ գտնուելու նոյն օրը Կառավարական պաշտօնատան մէջ կատարուելիք հանդէսներուն։ Ժամը 4 1/2ի միջոցներուն Ս. Կաթողիկոսը իր հետեւորդ վարդապետներով ու քահանաներով հեծեալ ոտիկանները առաջնորդութեամբ կառավարական պաշտօնատունը հասաւ։ Վսեմ. Գայմագամ պէյը հրաւիրեց Ն. Ս. Օծութիւնը՝ իրաց կողմը կենալու։ Նոյն միջոցին դպրոցական աշակերտներ սկսան երգել Վեհ. Կայսեր ծննդեան երգեր, ապա գոհաբանական աղօթք մը ըսուեցաւ՝ որուն յաջորդեցին բարեմաղթական ճառեր։ Ս. Կաթողիկոսն ինք եւս աղօթքներ ընելով Վեհ. Կայսեր թանկագին կեանց համար, միւնոյն թափօրով մեկնեցաւ։

Կաթողիկոսական այս այցելութիւնը որքան որ ուրախութեան առիթ մը եղաւ Տարէնտէի հայ ժողովուրդին համար, բըլնականաբար նոյն ազդեցութիւնը պիտի ունենայ ուրիշ թեմերու բնակութեան վրայ ալ։ Չորեքշաբթի օր Ս. Կաթողիկոսը գնաց քաղաքէս ժամ մը հեռու գտնուող գիւղ մը, ուր այցելեց չաբաթացեալ Ս. Յակոբայ վանքը, և տեղւոյն ժողովուրդը հոգեւորապէս մխիթարելէ յետոյ երեկոյին վերադարձաւ Տարէնտ։

Ս. Հայրապետը որ և է գործի ձեռնարկելէ առաջ, տեղացւոց բարքը և ներկայացուած խնդիրներուն բնոյթը ուսումնասիրելու փափագեցաւ։ Ուստի, չորս օրուան փորձառութիւնը իրեն նեցուկ առած՝ հինգշաբթի օրը ձեռնարկեց վերջ մը տալ տեղւոյս հայ համայնքին մէջ գոյութիւն ունեցող անհամաձայնութեան, և հնար եղածին չափ գոհ թողուց երկու կուսակցութիւնները, Տ. Ղեւոնդ քահ. Մուրատեանը կրկին առաջն. փոխանորդութեան պաշտօնին մէջ հաստատելով և կազմելով նոր առժամեայ թաղականութիւն մը, որու անդամներն են՝ Խաչեր էֆ. Նանագեանեան, Մկ. Մինասեան Տէր-Մինասեան, Յովսէփ աղա Զէպիչեան, Մեսրոպ էֆ. Զուլագեան, Ալէք. աղա Փալատեան, Մելքոն աղա Փալատեան, Դաւիթ աղա Փափազեան և Գէորգ աղա Սէֆէրեան։ Իսկ դպրոցի Հոգաբարձութեան անդամները նոնյնութեամբ մնացին իրենց պաշտօնին մէջ։

Բացի այս կարգադրութիւններէն, Ս. Կաթողիկոսը քանի մը ամուսնական կնճռոտ խնդիրներ ալ լուծեց։ 5-6 տարիներէ ի վեր իրարմէ բաժնուած այր մը և կին մը երկին միացան Ս. Հայրապետին յորդորներուն շնորհիւ։ ուրիշ կնոջ մըն ալ վերամուսնանալ արտօնեց, քանի որ այս վերջինին համար երկիրը չէր ուզեր ճանչնալ զայն իբր իր օրինաւոր կինը։ Մինչ Ս. Կաթողիկոսը այս խնդիրներով կը զբաղէր, ժողովական և ոչ-ժողովական ազգայիններ կրկին ներկայանալով խնդրեցին Ն. Ս. Օծութենէն որ Խաչվերացի կիրակին Ս. Պատարագ մատուցանէ։

Տ. Տ. Սահակ Ս. Կաթողիկոս ընդունեց իր հօրն առաջարկը։ Շաբաթ երեկոյին Թափօրով եկեղեցի իջաւ, և նախագահեց «Եկեսցէ»ի արարողութեան։ Կիրակի առաւօտ մեծ էր բազմութիւնը եկեղեցիին մէջ։ կիներ մանաւանդ գիշերուընէ գացած էին իրենց տեղ պատրաստելու։ մօտակայ գիւղերէն ալ այրերու և կիներու սուաբ բազմութիւն մը փութացած էր ներկայ ըլլալ Հայրապետական պատարագին։ Ն. Ս. Օծութիւնը ժամերգութեանց սկզբնաւորութեան միջոցին եկած էր եկեղեցի, և «Փառք ի բարձունս»ը երգուելէ ետք՝ եկեղեցիի չորս ափակին մէջ գտնուող դպրոցի սրահը գնաց երկու վարդապետներով, զգեստաւորելու համար։ Երբ «Խորհուրդ խորին»ի եղանակը լսուեցաւ, հաւատացեալներու հոծ բազմութիւնը նորատեսիլ բան մը դիտելու անհամբերութիւնով՝ իր աչքերը դէպի եկեղեցիին դուռը յառած կը մնար։ Պատարագը սկսած էր, և ձայնը Դիրքին ընթերցումէն ետք Ն. Ս. Օծութիւնը պերճիասա քարոզ մը խօսեցաւ՝ որու մէջ պարզեց թէ Հայ եկեղեցին ի՞նչպէս կ'ըմբռնէ խաչը, և թէ ի՞նչ սեւակ ընթացքով կարելի է անոր ճամբուն մէջ քալել։ Վերջաբանին մէջ չնորհակալութիւններ յայտնելով իրեն եղած ընդունելութեան համար, հաղորդեց թէ հետեւեալ օրը պիտի մեկնէր։ Տաճարին դրան առջեւ կաթողիկոսը հանդիսաւոր բաբեմաղթութիւններ ըրաւ։ Կայս. արեւշատութեան համար։

Յետոյ այս բարեմաղթութեանց, Ն. Ս. Օծութիւնը դպրոց առաջնորդուեցաւ, ուր դիմից նաեւ ժողովուրդը համբուրելու համար Ս. Աջը, և ձգելու համար իրենց լուսանկարը ի նպաստ Կիլիկեան Աթոռին դրուած պնակին մէջ, որուն արդիւնքը եղած է 15 օսմ. ոսկի։

Յաջորդ օրը, երկուշաբթի, (սեպտ. 17) ժամը 1 1/2ին, Ն. Ս. Օծութիւնը մեկնեցաւ քաղաքէս, երթալու համար դէպի Մալաթիա, ուրկէ արդէն շաբաթ մը առաջ մասնաւոր պատուիրակութիւն մը եկած էր տեղը։ Նոյն օրը առաւօտուն տեղը եկած էր նաեւ Զէյթունի առաջն. Տեղապահ Տ. Վաղարշակ վրդ. Պողոսեան, որ տեղւոյս քահանաներուն և Թաղ. Խորհրդոյ անդամներէն ոմանց հետ հինգ ժամու չափ Ս. Հայրապետին քով մնաց և ապա դարձաւ Տարէնտ։

ՍԱՐԳԻՍ Ա. ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ

Տարէնտ, 19 սեպտ.

Ս. ՊԱՏԱՐԱԳԻ ՀԱՅԵՐԸ այս իրիկուն Աղդ. Պատրիարքարանէն պիտի առաջնորդուի Սամաթիոյ Ս. Դէորգ եկեղեցին, «Եկեսցէ»ի արարողութեանց նախագահելու և վաղն առաւօտ հանդիսաւոր Պատարագ պիտի մատուցանէ նոյն եկեղեցին։ Օրուն ծանամբութիւնն է։ Ն. Սրբազնութիւնը այս գիշեր պիտի հիւրընկալուի փոխանորդ Սրբազանին բնակարանը։

ՋՈՒՆԴԻՆԱՆ սանին ընտրութեան համար կազմուած ծանձնաժողովը թէեւ եթէկուսակցական համար հրաւիրուած էր, սակայն անդամներէն Յովսէփ էֆ. Ճէլալ և Յարութիւն էֆ. Յովհաննէսեան առաւօտուն տարբեր ժամերու մէջ գալով Դալաթիոյ Խորհրդարանը, չկրցան իրարու հանդիպիլ։ իսկ Նախագահը՝ Տ. Զաւէն Ծ. վրդ. միջօրէէն յետոյ միայն եկաւ։ հետեւաբար, նախորդ չաբթաւան պէտ՝ այս անգամ ալ նիւթը տեղի չունեցաւ։ Պէտք է ուշել որ Համալսարանական դասընթացքներու չրջանը սկսելու մօտ է, եթէ չէ սկսած արդէն, և թէ ժամ առաջ հարկ է փութացնել Զաւէնդեան սանին ընտրութիւնը, որպէս զի ժամանակին կարենայ երթալ արձանագրուիլ ու կանոնաւորապէս հետեւիլ իր ընտրելիք ճիւղին դասախօսութեանց։ Հակառակ պարագային, ամբոլ տարի մը անցուցած պիտի ըլլայ։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ առաւօտ, կրօն. ժողովի նիստէն առաջ, Աւագէրէցներու Մասնաժողովը պիտի գումարուի Պատրիարքարանի մէջ, չարունակելու համար ղբաղիլ քահանաներու ծխատիրական իրաւունքը ճշդելու խնդրով։

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ երէկ գումարուեցաւ։ Դալաթիոյ Խորհրդարանը, Ց. Դուրգէն էֆ.ի ատենապետութեամբ և զբաղեցաւ գլխաւորաբար այս տարի ազգ. վարժարաններէն ելլող երկսեռ շրջանաւարտներու քննիչ յանձնաժողովներուն տեղեկագիրներովը, և զանոնք մանրազնին քննելէ ետք որոշեց խնդրել Ս. Պատրիարքէն որ յաջող քննութիւն անցնողներուն վկայականներուն բաշխման համար պէտք եղածն ի գործ դրուի։ Ուսումն. Խորհուրդին յառաջիկայ ուրբաթ օրուան նիստը տեղի պիտի ունենայ Ս. Պատրիարք Հօր բնակարանին մէջ, նախագահութեամբ Ն. Սրբազնութեան։

ԳՆԱՐԱԿԻՕՉԵԱՆ Որբանոց-Արհեստարանի Խնամակալութիւնը հրաւիրուած է յառաջիկայ շաբթու գումարուիլ Ս. Պատրիարք Հօր բնակարանը, նկատողութեան առնելու համար կառուցանելի չէնքին ճարտարապետական յատակագիծը որ, ինչպէս արդէն ծանուցինք, Ասլանեան, Սերվիչէն և Մարկոսեան էֆ.ներու կողմէ պատրաստուելով՝ ներկայացուած է Ն. Սրբազնութեան։ Հիւանդանոցի Հոգաբարձութիւնը, աչքի առջեւ ունենալով Գաղլէ-Զէյտէի արդի չէնքին խղճալի վիճակը, փափագ յայտնած էր որ ժամ առաջ ձեռնարկուի նոր Որբանոց-Արհեստարանին չինութեան և խնամակալութիւնը ուշադրութեան պիտի առնէ այս պարագան։

«ՍԱՒՐՀԱՆԴԱՆ» օրաթերթը պիտի վերսկսի հրատարակուիլ յառաջիկայ երկուշաբթի (1 հոկտ.) խմբագրութեամբ Տ. Տաճատ վրդ. Ոսկանեանի և պատասխանատու-տնօրէնութեամբ Յակոբ էֆ. Վարժապետեանի։

ՏԵՂԱԿՈՓԱՆՈՒԹԻՒՆ. — Աւամնաբոյժ Սահակ էֆ. Դանճեան կը փութայ ծանուցանել թէ իր Բերայի քաղաքէն փոխադրած է այժմ Մեծ Փողոց, Թիւ 414, Սանթա-Մարիա եկեղեցւոյ դիմացի աբաթքմանը, ուր կ'ընդունի իր յաճախորդները ամէն օր, կէս օրէ վերջ։

ԳՐԱԽԻՐՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՍԻՍ Գրական Շաբաթաթերթի 1900էն մինչեւ 1906 դրքանի տարեկան հաւաքածոնները, եօթը գեղեցկապէս կազմուած հատորներ (մեր լաւագոյն գրաշէներուն ու բանաստեղծներուն արձակ և ոտանաւոր գրուած քերովը ճոխ), տրամադրելի են վաճառման համար, դիւրամատչելի գնով։ Փափագողները կրնան դիմել Զարդարեան եղբարց Դրատունը, Դալաթիա, Եիւքսէք Գալաթրրի, Թիւ 695։

ՄԱՍԻՍ Գրական Շաբաթաթերթի այս շաբթուան թիւը հրատարակուեցաւ հետեւեալ ծանրակշիռ բովանդակութեամբ. — Ենովք Արմէն. Մեր Հրատարակչականը։ — Զէյթէ-Սարաֆ. Այն պահը։ — Տամենս. Խմատաւէի մը վախճանը։ — Արմենակ Ռեմէնեան. Աչքերուն Աշխարհաբարը։ — Անաթոլ Ֆրանս. Առաջին անձրեւները (Թարգ. Զ.-Ս.)։ — Էմիլ Ֆակէ. Ալիքսանդր Տիւմա Որդի (գրական ուսումնասիրութիւն)։ — Ալիքսանդր Տիւմա. Կամուսա — Լեան Խէճանեան. Շաբ. Կեսէն։ — Հրանտ Նազարեան. Քաղաքին։ — Հրանտ Վարժապետեան. Մոմերը։ — «Մասիս ի նոր հաստէն է՝ Պապը Ալի Ճատաէսի», Թիւ 38։ Բովանդակութիւնը պարզեւաւոր է։

ԾՈՎԱԳԻՆ տղոց և դպրոցականներու յատուկ շաբաթաթերթի 20դ. Թիւը հրատարակ ելաւ հետեւեալ շահեկան բովանդակութեամբ. — Նապատակը։ Յակոբ Տեր-Յակոբեան։ — Քանի մը օրինակ։ Մ. Ֆ. Թորոսեան։ — Ջեռնոցուն և վարպետը (անգլիերենէ)։ Հ. Լեզմանեան։ — Բարեսիրտ տղան։ Զապէլ Զաքարեան։ — Օրե՛ր, օրե՛ր (պատկերով)։ Ռ.։ — Պարիներ ու վաճառականոց։ Ռեբեկա Կոմիտասեան։ — Մեղուներն ու վարդերը։ Հայկ Ձիլանեան։ — Զբօսանքներ ու շահեկան նոթեր։ Ե. Մ. Տէրզիէեան։ — Հանելուկ։ Հարցական հարցում մ'ասոյն։ — «Յաղկիկի 19դ. Թիւն հանելուկին մրցանակները շահած են Պէշիկթաշի Մարքուհեան վարժարանէն Արմենակ Թումեանն և Սկիւտարէն Եէդիկ Գլանունի։

ՀԱՅՈՐՈՒՆ ՀԵՌԱԳԻՐՔԵՐ

ՈՒԹՐԻՋ, 11 հոկտ.— Բարիզի հրապարակը կոթնցուց իր լաւ տրամադրութիւնները։ Վաճառականները կը չարունակեն և կը ճնշեն գիներուն վրայ։ Օտար հրապարակներու, մանաւանդ Նիւ-Եորքի, դրամական կացութիւնը նոր ի նպաստ է և կը գուշակուի թէ այդ կացութիւնը աւելի ծանրակշիռ հանգամանք մը սանայ։ Ցիրանական ռանդը, խնայողական մնուցիներու կողմէ կատարուած գնումներով, հաստատուն կը մնայ, սակայն միջազգային բոլոր արժեթուղթերը ինկած են։ Միայն օսմ. արժեթուղթերը հաստատ կը մնան իրենց գիներուն վրայ և Օսմ. Պանքային բաժնեթուղթերու գիները անփոփոխ են։ Գղինձի ու կապարի գիները չատ անկանոն են և անպատատղեցութիւն մը կը գործեն մեւ գիներուն վրայ։ Պղինձը 61էն 59.5ի ինկած ըլլալով, Ռիո Թինթոն 30 ֆր. կորսնցնելով 1677ի իջաւ։ Պալիա Գարասաղնի բաժնեթուղթերն ալ, կապարի գիները 20.10 իյնալուն հետեւանքով, 580 բացուեցան, 572ի իջան և 566 փակուեցան։ Հելլենական լաւրիոնը 6 ֆր. կորսնցնելով 75 եղաւ։ Լոնտոնի Սակրանին մէջ անգլիական քոնսոլիտները կորսնցուցին անցեալ չաբթուան բարձրացումները։ Ամերիկեան արժեթուղթերը կը ծախուին։ Սդիները նօրէն ինկան։ Հարաւային Ափրիկէի հանքային բաժնեթուղթերը աւելի սակար են։

ԲԻՇԹԳԱ.— Հունգարիոյ բոլոր լրագիրները իրենց գոհունակութիւնը կը յայտնեն Աւստրիոյ ու Հունգարիոյ միջեւ պետական պայմանագրութեան կնքման համար, որ տասը տարի պայմանաժամ կը սահմանէ՝ Աւստրիոյ ու Հունգարիոյ արտասահմանեան յարաբերութեանց համար։

ՊՈՒԴԱՊԷՇԹ.—Վլատիմիր Ալէքսանդրովիչ մեծ դուքսը և տիկինը՝ Մարիա Բաւլովնա մեծ դքսուհին այսօր հոս ժաման

ՅԱՆԻԷԼ ԼԷՋԻԻԷՕՐ

ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԸ

ԶՈՐԲՈՐԴ ՄԱՍ

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ՄԵՂՍԱԿԻՑԸ

Թ.

ՍՊԱՆՆՈՂ ՋՈՒՐԸ

Խեղճ Մաքսիմ,—առենօք այնքան կոբովի,—հիմա բոլորովին փոխուած էր։ Իր հրամարումը մասալաւ կը նկատուէր։

Սօլանժ ալուս չէր տեսնուած Հռոմի Ֆրանսական դեսպանատան մէջ, ապաքինած աղջկան հետ Ֆրանսա մեկնելէն ի վեր։ Կոմը կնոջ ծնողքին մօտ գացած էր՝ Սթապիա գուալքին հետ ամուսնանալու համար իր աղջիկը։ Ամուսնութիւնը շատ մտերմական շրջանակի մէջ կատարուած էր Լուվրէի մատուռին մէջ։ Բլոտիա ներկայ չէր գտնուած պսակադրութեան հանդէսին։

Իշխանուհին գիտէր թէ նորապսակ ամոլը հեռուները գացած էին զբօսանաւով մը, որ իբր հարանեկան ընծայ նուիրուած էր ամուսնին՝ Լօրէնցօ իշխանին կողմէ։ Բլոտիա նոյնպէս գիտէր թէ կոմսը առանց իր կնոջ ընկերակցութեան հոմ դարձած էր։ Կոմուհին Ֆրանսա կը մնար, իր ծնողքին մ'Ալիենէ մարքիզին ու մարքիզուհիին քով։ Ամուսնալուծման լուրեր կը շրջէին։

«Ա՜հ, աշխարհին անմտութիւն, կը խորհէր Բլոտիա։ Տասմներ գործուած են այդ ընտանիքին մէջ—և ինչ տասմներ—ու հանրային հետաքրքրութիւնը չէ կրցած կուտէլ անոնց պատճառը։ Հիմա որ կ'ուսումնասիրեմ անմիջականութեան ամէն պատճառ, քանի որ Սօլանժ հաւանած է աղջկան ամուսնութեան և ես ամուսինը իրեն վերադարձուցած եմ—գէթ ինչ որ մնացած է—հանրային կարծիքը իրարմէ կը բաժնէ կոմսն ու կոմուհին, սա պատճառաւ որ Տիկինը Ֆոնթէնպլոյի անտառը գացած է օդափոխութեան համար։

Բլոտիա արհամարհաբար ծիծաղ մը արձակեց, երբ կը մրմնջէր.

«Զարմանալի պիտի ըլլար, եթէ երբեք իրարու հետ հաղտուէին նորէն, ինծի հակառակ բան մը ըրած ըլլալու համար, ժամացոյցի վերջին պտտմութիւնէն յետոյ, կամ թէ Գէրանժէր-Մարքոյի հովերգութեանը թռչտարուելու միջոցին։»

Անհեթեթ գաղափարներ ու պատկերներ կ'անցնէին Բլոտիայի մտքէն։ Սկսաւ բարձրաձայն ծիծաղել։

«Ա՜հ, իրա՛ւ որ զարմանալի բան պիտի ըլլար։»

Իշխանուհիին ձայնը լսելուն պէս՝ երկու խշոր շունները մօտեցան, իրար հրելով, իրենց ճկուն մարմիններուն վրայ զգալու համար Բլոտիայի ճերմակ շրջազգեստին գգուանքը։ Իշխանուհին սպիտակ զգեստ մը հագածէր, ինչպէս կ'ըներ միշտ, երբ ամառ գար։ Բայց սեպտեմբերի այդ գմայլելի օրը աշնան չէր պատկաներ տակաւին, հակառակ Թիվոլիի զովութեան, որ տատրներով և շարժուն ջուրերով լեցուն է։ Մանկամարդ կնոջ փէշը կը ծփար ցից արահետին վրայ, որ խորտուբորտ գարձած էր քարերէն և արմատներէն։ Մերթ ձիւնաթոյր կերպասին վրայ կը թառէին Պուլոնիոյի թաթերը։ Այն ատեն Բլոտիա կը յանդիմանէր իր նախասիրած շունը, փոխանակ թիրտ շնչալի իր թրթռուն ձայնին ականջ մեղրածորան շեշտը դնելով իր խօսքին մէջ։

Իսկ միւս շունը, Պաչօ, Նուազ չփոյացած, հաստուն գնացքով, կեղծանոյշ ձեւով, աւելի վերապահութիւն ցոյց կուտար։ Բայց մերթընդմերթ երկար ականջներով գորշ բըլուչէ գլուխը կը ծռէր և ճակատը կը զարնէր տիրուհիին կախ ձեռքին, իր կարգին գգուանքի խօսք մը լսելու համար անկէ։

Ցանկարծ երկու կենդանիները սկսան ոռնալ միեւնոյն ատեն։

—Լռեցէ՛ք, լռեցէ՛ք, մրմնջեց իշխանուհին։

Աղմուկ մը լսուեցաւ թաւուտին մէջ։ Շրջագայող մը կամ անառապան մը ըլլալու էր։ Թեւերու վայրի փոքր գաղան մը խոյս տուած էր խրտնելով, կամ չոր ճառ մը վար ինկած կրնար ըլլալ։ Շունները իրար անցան և նորէն սկսան հաչել։

—Լռեցէ՛ք, կրկնեց Բլոտիա մտախոհութեամբ։

Գաղանազուսպին պատկերը կը ցցուէր մէջտղութեանը մէջ։ Որքա՜ն գեղեցիկ ու եռանդուն էր Օթթօ Բէրքովիցը... Ի՜նչ յանդուգն պատկեր մը կը ձեւացնէր՝ իր գազանները ուսի վրայ կանգնուն։ Ա՜հ, ինչ հրապոյր ունէին Աբեան ուղիի պանդոկին մէջ տրուած ժամադրութիւնները... Դալարագեղ սարփինային օրորուն ստուերը իրիկուան կարմիր լոյսին հետ փոփոխակի ի յայտ կուգար առնական դէմքին վրայ, զոր տարփանքը կ'ազնուացնէր։

Սեւաթոյր աչքեր և տժգոյն դիմագծեր ունէր սեմի սեւ պեխի մը հանդէպ...

—Մ'զլա՛, ըսաւ Բլոտիա հառաչելով, բառ մը զոր գործածած էր նաև գաղտնաղուսային մեկնած ատեն՝ երբ կոմսին ներկայութեան վերջին անգամ տեսած էր զայն։

Երեք ամիսներ անցած էին անկէ ի վեր։ Այդ հեշտասէր մարդը արդեօք ո՞ր քաղքին մէջ, Թրուվիլ կամ Կրընո